דיא אידעלע ראכע

אדער

דיא נקמה

מאת אמ״ד.

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם
שנת הרל״ה לפ״ק

ДИ ЕЙДЕЛЕ РАХЕ
т. е.
Благородное мщеніе
Повѣсть А. М. Дика

ВИЛЬНА.
Въ типографіи Вдовы и братьевъ Роммъ,
на Жмудскомъ переулкѣ въ домахъ
подъ № 327 и 328.
1875.

גראדע דורך דעם איז זיא געווארין איר מאנס ווייב ׃ אונ אזוא וואר אויך ביא פרעה דעם מלך פון מצרים דאס גראדע דורך זיינעם אריין ווארפען דיא קינדער פון דיא ישראל אין וואסער איז ערסט איין העלפער פאר זייא ארויס געקומען ׃ אונ אזו געשעהעט עס אימער אונ ווירד געשעהען ׃

וואויל דעם מענטשין וואס מאכט זיך בעליבט ביא גאט אונ ביא לייטען ׃ אונ דאס ווינצע איך דיר אויך ׃

„איין עטוואס איבער דעם ענין פון נקמה״

דיא מדה פון נקמה · דאס הייסט זיך זעלבסט צו רעכענען
איינענער האנד אדער מיט דער צונגע אן אזוא איינעם
האט אים בייזעס גיטאן · איזט מעהר טהירעש (ווילד)
מענשליך · אהונט איזט בטבע אגרוויסער נוקם ונוטר · אונ
גלייכען איין עלעפאנט*) זייא פארגעסען קיינע בעליידיגונג ·
אזו אויך איזט דער נאסהארען (ריגאצעראס) וואס איזט דאס
[ג]ארקשטע טהיר אין דער וועלט · צוא גלייך אבער איין
ליכעם טהיר, ווייזע אבער דעם וואס בעליידיגט אים · מעהר
נוקם ונוטר פאר זייא אלעמע איז דער מענטש אין זיינעם
(פאר אירטען גידאנקען) דער ווילדער אמעריקאנער פר
זיין נקמה אן זיין פיינד אויף דורי דורות דאס עס טרעפט
זייער אפט דארטען ביי דיא אוראנעז איראקעזען (דאס
אלץ אזעלכע קליינע ווילדע שטעמע (פעלקר אין אמעריקא)

דאס

---

*) אין פאנדעסערע וואס איזט אין אסטאינדיען איזט אמאל גיגאנגן
עלעפאנט פאר ביא אשניידערש׳ס קראם וואס עס זיינען דארטען
לעבען דעם ארבייטער עטליכע עפעל אום עס צו עסען ·
עלעפאנט האט בעקומען לוסט דר צו אונ האט אויסגישטרעקט
ריסעל (לאנגע נאז) אום צו נעמען איינס דר פון · דר שניידער
האט דער ביא אגוטען שטאך גיטאן מיט אנאדעל אין דיזעם
· דער עלעפאנט איז אוועק פון דארטען העכסט צארניג : אין
ארום אלס עס איז אויס געקומען צו גיין פאר ביא דיזער
אונ האט דער וויסט דעם שניידער ביא דער ארבייט · איזט
צו גילאפען צו אברונעם האט אנגעצויגען אפולען נאז מיט
· אונ האט דער מיט בעגאסען דעם שניידער ·

Harvard College Library
Gift of
LEO WIENER,
Nov. 16, 1898.

Дозволено Цензурою 28 іюля 1875 года. Вильна ·

נון מיינע טייערע לעזערין נאך אונזערע איצטיגע מיינונג
דאס זיך רעכענען אן מיין בלוט פיינט איזט נור איין טהירישע
בענעהמען · שטויסט זיך אונז אויף דאך איינינע גרויסע פראגען
נעמן אזוא ווארום האט דיא תורה ערלויבט דעם גואל הדם
ערמארדען דעם אונשולדיגען מערדער פון זיין ברודער אונ ווידע
ווארום ריהמט מען גאט מיט דעם נאמען אל קנא ונוקם · די
ביידע פראגען אבער לאזט זיך זייער לייכט פארענטפערען
אונזער תורה האט נאך עס גאר ניט אזו דייטליך ערלויבט · דא
דער גואל הדם האט דאס רעכט צו ערמארדען זעלבסט דע
און שולדיגען מערדער · דען זיא זאגט דאך נור (פן ירדוף גאל הד
אחרי הרוצח כי יחם לבבו והשיגו והכהו נפש) דאס הייסט דו
זאלסט מאכען איין ערי מקלט דאס דער אונשולדיגער מערדע
זאל זיך קענען רעטען אהין פון דעם גואל הדם וואס קען אים דע
וויל אוים גרויס היץ ערמארדען · אונ דער בייא איזט נאך ני
געזאגט דאס דער גואל הדם האט עס רעכט צו טאן אונ ווען ע
האט עס געטאן דאס קומט אים ניט אויך קיין שטראפ
דער פאר :

אונ צווייטענס וואס אנבעטרעפט (נוגע) דעם בורא ברוך
הוא וואס ער ווערט אנגערופען נוקם ונוטר אין כמה שטעלען פו
דיזע

אונ מיט אבזיכט · דהיינו בכיון · אונ דאס דער אומגעקומענע
איזט גיוועזן אגעזונטער וואס אין אונזערע צייטען איזט עס אלי
שווער אזו פינקטליך צו דער גיין · אונ עס קומט נור אן די
רעגירונג דאס זיא זאל מיט שטראפען איינהאלטען דיא מדינה
פון פארברעכען · אונ יעדעס לאנד וויא זיא פארשטייט · או
אזוא זאגט אויך דער רמב"ם אין הלכות מלכים · דאס דיא
קיניגע האבין דאס רעכט על פי דין התורה צו בעשטראפען זעלבסט
מיט דעם טויט אפילו אן עדות אונ אן התראה · יעדער מיט
אנדערע שטראפונגען ·

ייגע כתבי הקודש · איזט אויך קיינע פראגע · דען פאר געוויס
עט זיך גאט ניט ריהמען מיט אזו אמדה וואס ער האט איר
אר באטען איין בשר ודם דען ער האט דאך אונז פאר זאגט
לא תקום ולא תטור) דוא זאלסט זיך ניט נוקם זיין אונ קיינע
יינדשאפט היטען · אונ דאהער איז אלזו גימיינט אונטער דיא
יטולען פון אל קנא ונוקם דאס ער איז איין שטריינגער (שטראנגער)
יכטער · דען מיר געפינען דעם אויסדרוק פון נקמה אויף איין
רויסען פסק פון בית דין דען עס שטייט בייא דער שטראפען
ואס עס האט דער הער וואס ער שלאגט זיין קנעכט פון דעם
עריכט אויך מיט דיא ווערטער (נקם ינקם) ער זאל גערעכענט
וערען דורך דאס געריכט · אלזו נאך אונזערע רייד טייהלטע
יך איין דער ענין פון נקמה אין צווייא קלאסען · איינע אין
פארבאטענע · אונ דיא אנדערע אגערעכטע אונ אגעהייבענע ·
יא פארבאטענע איזט דאס מען זאל זיך זעלבסט נוקם זיין אן
עם פיינד · זייא מיט דער האנד זייא מיט דעם טויל · זעלבסט
אר איינע גערעכטע זאכע · וויא מיר געפינען בייא דער געשיכטע
פון דוד אלם ער האט געוואלט ערמארדען דעם נבל · דאס דיא
אביגיל האט צו אים געזאגט (ועתה אדוני חי יי וחי נפשך אשר
מנעך מבוא בדמים והושע ידך לך) דאס הייסט איצונד מיין הער
איך שווער בייא גאט אונ בייא דיינעם לעבען דאס נור ער האט
דיך אפגעהאלטען פון איינער בלוטיגע זאכע אונ פון דעם דאס דוא
אלסט דיך זעלבסט רעכט פארשאפען :
דיא גערעכטע אונ געהייבענע נקמה איזט וואס איין געריכט
איינע רעגירונג איבט אוים (טוט) אן איינעם פערברעכער · אונ
דארויף איז געזאגט (צדיק יראה נקם וישמח) אונ דארויף זאגען
אונזערע חכמים (גדולה נקמה שנתנה בין שתי שמות) דיא נקמה
איזט איינע וויכטיגע זאכע ווייל זיא שטייט צווא ווישען צווייא
געטליכע נעמען (אל נקמות ה') שטייט דאס ווארט נקמה צווא
ווישען דעם נאמען (אל) אונ ה' · אונ בייא אלעם דעם איזט נאך

דאס אצעהענטע פאקאלענע פון איינעם בעליידיגטען זוכט או
די צעהענטע פאקאלענע פון דעם בעליידיגער אום זיך נוקם
זיין פאר זיין עלטער עלטער עלטער עלטערען · אונ צו אונזער
מענטשליכען שאנדע האבין מיר עס זעלבסט אין די ציוויליזיר
(אויסגעבילדעטע) לענדער גיהאט · אין שפאניען · אין איטאלי
אין פראנקרייך · פוילען וואר אויך גיט פרייא דער פון
ווארען פאמיליען אונטער זייא וואס האבין זיך ניט מתחתן גיוו
מיט אנאנדער ; ניט אויף שמחה איין געוועזען · אונ האבין איי
דער אנדערע אויסגעמידען וויא איין פעסט · זעלבסט אונט
אונז אידען ווארען משפחות וואס ווארען פיינדליך איינער ד
אנדערע · וויא אונזער גמרא דריקט זיך דער בייא אוים (משפ
מתגרות זו בזו) אונ צו אונזערער שאנדע שטייען מיר מענטש
אין דיזער מדה נאך פיל נידעריגער אלס אלע רייסענדע טהיר
איך מיין זעלבסט די צוויליזערטע (געבילדעטע) אזו גא
מיר האבין ליידער זייער פיל טרויעריגע בייא שפילען דער פ
מיר וועלין אבער פערשווייגען דער מיט אונזערע צארטע לעזער
דען איינע צארטע זעלע ליידעט זייער פיל בייא דעם ל
אזעלכע בלוטיגע ערציילונגען · אונ עס מאכט צו גלייך איי
שלעכטען איינדרוק אויף דעם בעסטען כאראקטער · אונ
וועלען דא דער מאגען מער ניט וויא צווייא · איינעם פון ד
רעמער צייט (דאס הייסט אלס די רומים האבין גיהערשט אין ד
וועלט) אונ איינעם פון אונזער נייעסטע צייט דאס הייסט
דיזעם יאר הונדערט :

דיא רעמער פלעגען זייערע שטאאטס פערברע
(פאליטישע) קרייציגען (ראספאטעוען) דאס הייסט מען פל
דעם פארברעכער אן שלאגען אויף איין קרייץ (קשיו) וואס
לשון הקודש הייסט עס צלב · מען פלעגט אים מיט נע
צו שלאגין ביידע פים פון אונטען אונ ביידע הענט אויף
קווערען (פאפערעצנעם) האלץ · אונ פלעגט צו בלייבין א
אנגענאגעלט

ROMANS

אנגענאגעלט איינינע טעג ביז ער פלעגט פארשמאכטען · עס וואר
ניט צו בעשרייבען זיינע ליידען · זיין וויםערען (יאמערען) ·
זיין גרויסען דורסט ביז ער פלעגט צו שטארבען · אזוא האט
אונזער א קיניג פון די חשמונאים וואס האט גיהייסען ינאי
המלך געקרייציגט אכט הונדערט אדעל לייט פון אונזער נאציאן ·
אזו אשמעהליכען אונ שמערצליכען טויט האט אויסגעטראכט
נור דער טייוועל פון דער העלע :

אין אונזער יאר הונדערט וואס מיר רופען די נייסטע
צייט · די געבילדעסטע צייט האט עקסיסטירט די אינקוויזיציע
אין שפאניען וואס האט געפרעגעלט לעבענדיגען מענטשען אויף
איינעם גליענדען פייער לכבוד דעם קאטוילישען גלויבען · דיזער
פייער איזט אין שפאניען איינגעלאשען גיווארין ערסט אין דעם יאר
1813 טויזענד אכט הונדערט דרייצען · אונ די גייסטליכע
(דוחאוויענסטווא) בייענקט נאך, נאך אים ביז איצונד · עס איזט
אין דיזעם הינזיכט אונזער רוסלאנד העכסט צו בעוואונדערען ·
דאס אויסלאנד האט ערסט אין דיזע יארין אפגעשאפט פון זיך די
טוידעס שטראפע וואס רוסלאנד האט עס בייא זיך קיין מאל
נאך ניט איינגעפירט · די זעליגע קייזערין עקאטערינע האט
גיזאגט „מיר מענטשען דארפען אונז אן קיין פארברעכער זיך
נוקם זיין · מיר דארפען אלזוא ניט מאכען די שטראפע גרעסער
פאר דער זינדע · אונ דארפען בייא אים נור די פרייהייט צו
נעמען דאמיט ער זאל ווייטער ניט שאדען דער מענטשליכע
געזעלענשאפט · אבער ניט דאס לעבען פון אים נעמען וואס מיר
קענען עס ניט געבען" *) :

נון

*) מיר געפינען צוואר אין אונזער תורה דאס געזעץ פון
ארבע כתות · דאס הייסט פון איינער טוידעס שטראף דאך
געפינען מיר דאס די סנהדרין האבין געמאכט דער בייא גרויסע
בעשריינקונגען · למשל עס מוז זיין מיט התראה אונ מיט עדות ·

ב אונ

דא אדריטע קלאסע פון נקמה אונ זיא איז דיא איידעלסטע · די
ערהאבענסטע וואס עס קען זיך מיט איר צירען נור דער פיינסט
אונ איידעלסטער כאראקטער אין דער וועלט · אונ דאס איז ז
נוקם צו זיין אן דעם פיינט דורך דעם וואס מען זאל אים גוטע
טאן · אזו איין נקמה איזט געפריזען זעלבסט פון שלמה המלך
דען ער זאגט אין זיינעם ספר משלי (אם רעב שונאך האכילה
לחם · ואם רעב השקהו מים · כי גחלים אתה חותה על ראש
דאס הייסט ווען דיין פיינד איז הונגעריג שפייזע אים מיט דיינע
ברויט · ווען ער דורסטיג איז טרייניקע אים מיט דיינעם וואסער
דען דוא שארסט דאמיט הייסע קוילען אויף זיינעם הויפט
אונ איך האב דיר אלזוא מיינע לעזערן צוויא שיינע ביישפילע
צו דער צייהלען פון דיזער ארט נקמה · איינעם פון אונזע
איצטיגע צייט · אינ אצווייטען פון דער פאריגע צייט (פון מיטע
אלטער) וואס עס איזט געשעהן אין דיא צייטען פון גזרת התנ"ו
אונ איך ווינצע דיר פון הערצען צוא בעניין זיך אין דיינעם גאנצע
לעבען נאך דעם פרימער פון דיזע ביידע געשיכטען · אין דע
ערשטען איז דער העלד*) פון דער געשיכטע איין יודע · אין דע
צווייטען איז דער העלד פון דר געשיכטע איין אראבישער קאליף

.2

„שואל סולקעס" true story

אין איינער מיטעלע שטאדט פון ליטע וואס ליגט ניט ווייט
פון גרענעץ פרייסען וואס איר וואהרער נאמען מוז דא אויסגעוויס
אורזאכען

---

*) דיא פערזון פון וועלכער עס האנדעלט איינע געשיכטע
ווערט אנגערופען דער העלד פון דיזער געשיכטע (אגוי) אזו קע
אנגערופען ווערין יוסף דער העלד פון דער געשיכטע מכירת יוס
„אונ שמשון הגבור דער געשיכטע פון גבורת שמשון":

אורזאכען פארשוויגען ווערען אונ וואס האט גיהערט צו אנעוויסען
פוילישען מאגנאט (שררה) וואס זיין וואהרער נאמען דארף דא
אויך ניט דייטליך ארויכגעשריבען ווערען ווייל עס לעבען נאך
מאנכע וואס ווארען פאר מישט אין דיזער געשיכטע · דאהער
וועלען מיר אים דא אנרופען מיט איינעם פזיידאנים(דאס הייסט
מיט איינעם פאלשען נאמען) קאנעפאצקע · האט דארטען גיוואונט
אין דעם יאר 1822 איין געוויסער יונגער מאן שואל סולקעס · נור
דארום דאס זיינע שוויגער האט סולקע געהייסען · דען אין דיא
קליינע שטעט ווארען דיא מענער גערופען אויף דיא נעמען פון
זייערע ווייבער אדער פון זייערע שוויגער ווייל דיא מענער זיינען
דארטען דאס מעהרסטען (דאס זייא זיינען קיינע האנדווערקער)
בטלנים · אונ דיא ווייבער אדער דיא שוויגערס זיינען די עסקניות
אין די קראמען אדר אין די שיינקען אונ אזו אויך אין מארק אונ אזו
איינע וואר אויך די שוויגער פון דיזעם שואל · דען זיא וואר אגרויסע
בריאה אונ האט מפרנס גיוועזן איר מאן מיט דרייא טעכטער · האט
זיא אלעמען חתונה גימאכט · אונ יעדער איידעם האט בייא איר אפ
גיגעסען פינף יאר קעסט · אונ זיינען ארויס פון איר מיט
קאפיטאלען · נור איר לעצטער איידעם האט זיך שוין בייא איר אב
גישטעלט אין גאנצען ווייל דיא טאכטער וואר שוין בייא איר
דיא לעצטע · אונ וואר איר איינע האנט אין דער שטוב פרנסה
דען זיא האט גיהאט אשיינעם הויז וואס זיא האט גיהאלטען
אין איר אמהיה · איין איינפאר · דער בייא נאך דיא קאראפקע
פון שטעטעל · אגב וואר אין איהרע הייזער אויך דיא קאנצעלאריע
פון דעם אוזארסקען פולק וואס איז דארטען גישטאנען · דיזער
שואל וואר אליין פאר דער חתונה איין ארום בחור מיט אגאנץ
גוטען קאפ · אונ אלס ער איזט אנגעקומען אין דיזער שטעטעל ·
דאס הייסט אין דעם דארטיגען בית המדרש · האט אים דער
שמש באשטעלט בייא דער סולקען שבתים · אונ ווייל ער וואר
נאך דער צו אגאנץ שיינער אונ אגאנץ קלוגער האט ער שוין
גיהאט

גיהאט דרייא נטע קמיעות מיט וועלכע צו מאכען זיך געפעל
ביי זייא אלעמען דרייען דאס הייסט ביי דעם באלעבאס · ביי
דער באלעבאסטע · אונ ביי דר טאכטער · אים איזט ער געפעל
צו ליב זיין לערנען · זיינער פרויא ווייל ער וואר זייער קלוג
אונ דער טאכטער ווייל ער וואר זייער שיין · דער צו נאך הא
ער גיקענט אביסעל רוסים ריידען · דען ער האט אליין געשטאמ
פון טיף רייסען · אונ דיזעס וואר גאר איינע זעלטענהייט אי
יענער צייט · אונ וואס דאס איזט זייא אין זייער הויז העכס
צו ניץ געקומען ווייל עס וואר (וויא מיר האבין שוין דא פריהע
דער ציילט) ביי זייא אין הויז דיא קאנצעלאריע האבין זיי
אים שוין דער האלטען פאר איין איידעם פאר דיא איינגסט
טאכטער · אונ דאן האט ער שוין אנגעהויבען מעהר צו היטען די
שטוב אלס דעם בית המדרש · אונ פלעגט זיך יעדען ליבען טא
אפ צו זיצין אפאר שטונדען אין דער קאנצעלאריע אום צו
איבען (געברויכען) זיין פעדער אונ זיינע צונגע אין דער רוסיש
שפראכע · אונ האט אלזו מיט זיינעם געשייטען קאפ אין פארלו
פון איינעם יאר דער לערנט זייער וויט דיא רוסעשע שפראכ
דאס ער האט געקענט שוין אליין סאצעניען אפאפיר אונ רייד
זייער לאווקא רוסים וויא איין געבארענער רוסאק · אונ איז אל
גיווארען באלד דארויף דער קהלשער שרייבער זייערער · אונ דע
נאך איין פראזבע שרייבער פון דער גאנצען געגענד · האט אלז
אן גיהייבין צו פארדינען געלט · דער צו נאך אויך גענוג עהר
צו האבין · דען מען פלעגט צו קומען צו אים פון אלע ארומי
שטעטלעך הן אידען הן קריסטען צו פרעגען ביי אים איי
עצה אין מאנכען שווערען פראצעס דען ער איז געווארין כ
דער צייט איין גוטער זאקאניק · אונ איז גיווארין אלזו געאכ
אונ געליבט פון זיינע שוויגער עלטערען אונ פון זיינער פרויא
אונ האט שוין אלזוא געדיינקט אריין צו קלייבין זיך אין אנ
גרויסע שטאדט · דען ער איז געווארין איין רעכטער דעלאוואי

מענטש

מענטש · זיינע שוויגער עלטערען אבער האבין אים אפגעשלאגען
ער פון · דען זייא האבין איינגעזעהען דאס ער קען דא פיל
היגער אונ גליקליכער לעבען אלס אין מאנכער גרויסע שטאדט ·
אונ ער איז פארבליבען ביי זייא ווייטער · דאך אבער פאר
האט ניט צו זיינעם וואול צו איינעם רוהיגען לעבען וויא זיינע
שוויגער עלטערן האבין געמיינט גראדע אומגיקערט צו איינעם
ארדרייטען אונ געפעהרליכען לעבען וויא מיר וועלען דא דער
ציילען באלד אין דעם דריטען קאפיטעל :

3.

"דער פראצעס אדער (משפט)"

אין דיזער קליין שטעטעל האבין גיוואוינט בערך אפאר
הונדערט אידעשע פאמיליען · אונ האבין זיך דארטען געלעבט פון
אורייניקליכע צייטען זייער רוהיג · יעדער פון זייא האט גיהאט
איין אייגענם הויז מיט אגרויסען גארטען · דער צו נאך אפאר
א · אנדערע האבין נאך גיהאט דער צו אהאלבע וולאקע קרקע
אונ האבין זיך אליין בעשעפטיג מיט (עבודת אדמה) · אנב
רען זייא (בעלי מהיות) · מאנכע האבין גיהאלטען קרעמלעך ·
איבער הויפט אין דיא דרייא ירידין וואס וואַרען דארטען דורך
דעם יאר · ווינטער האבין זייא זיך פארנומען מיט פורמאנקע
גען צו פיהרען זאלץ · הערינג · קיין ווילנא · אונ ווייטען
פלאקס · צו ריק · דער זויל וואר דאן דארטען זייער גרויס
זייא רוביל אטון קארין · ניין גילדין אטון האבער · אטון ווייץ
ט רוביל · אפונט פלייש פיר גראשען · אפונט פוטער צעהען
גראשען · אונ אזו אלע לעבענס בעדירפניסע אונ זיא וואר אלזו
שטאנד צוא האלטען איידעכם אויף קעסט פיל מעהר אלס
נד(אוים צו זיווען אהון)ביי זיך אין שטוב · אויך האבין
ניט געוואוסט פון קיינע קלאפאטען · הן מצד הממשלה אונ
מצד זייער שררה · וואס איז זיך געווען אמענטש פון דער

אלבער

אלטער וועלט · אונ האט ניט מחדש גיוועזן קיין נייעס
שטעטעל · אינ ווען דער קאמיסער האט עפעס אמאל א אידן
דארטן יוא אפגעשמיסען נאך דעם אלטען פוילישען מאניר
אים דער שררה פארגיטעט מיט אטון ארבעס · מיט פלאצאן
שיינקען אויף איאר · וואס האט אנגעטראפען צעהן גילדען · די
ארענדע די הויפיגע וואר אויך גאנץ קליין די שטעטעל
עס אליין גיהאלטען אונ האט נאך אן דעם פארדינט :
אונ נאך פיל קלענערע בעריהרונג אלס מיט דעם
ווארען זייא מיט דער רעגירונג · זייא האבין דארטן ניט געוואוסט
פון קיין פראוולענע · מער ניט פון דעם אסעסער · וואס
פלעגען אים אלע זונטאג אריין שיקען אקעלבערנעם
אשעפסענעם זאדיקעל · אמאל עטליכע קעזלאך · דאס ער
זייא ניט אזוא שטארק נוגש זיין פאר פאדארקעס · אונ פלעגען
אזו פאטרען זייערע נעדאימקעס מיט הוילע מאנעפעשטען
אין יענע צייטען פלעגען זייער אפט צו קומען · קורץ דער
עס האבין נאך אידען קיין מאל אזו רוהיג געלעבט וויא
דארטען · אונ בייא אלעם דעם האבין זייא אליך געוויינט
געקלאגט אויף דעם ביטערען גלות*) אמאל פון זיך אליין
פלעגען זייא מעורר זיין דער צו דיא אומאירענדע בעל דרשנים
אונ האבין זיך אויסגעוויינט אין דעם זיבען אונ צוואנציגסטן
יאר

*) אלס דער פראנצויז איז אריין קיין ווילנא אום שבת
עשר בתמוז האט מען אגרויסען פראנצויזישען יענעראל
איינגעקוואטירט אין איינעם אידעשען הויז · דיזעם קוואטיר
האט פארנומען איניגע נומערען · אונ דער לעצטער צימער
וואס וואר געברויכט פון אים אלס שפאלנע האט געהאט אין
איין פערמאכטע טיר וואס איז אריין געקומען אין דעם וואס
וואו דר יודע האט זעלבסט גיוואוינט · אונ גראדע דיזעם האט
יענעראל געשטערט אין שלאפען דען ער פלעגט אים אויף
וועקען

ער דעם ערסטען נאבאר וואס וואר (וויא עס איזט אונז שוין
נונג בעקאנט) פאר אונזערע אידען וויא איין שפאנישע פליג פאר
אינעם וואס ליגט אין אהיץ קראנקהייט · דען דאס האט
אונז געעפענט דיא אויגען צו זעהען וואו מיר זיינען אין דער
וועלט · דאס מיר זיינען מער ניט אין גלות וויא מיר מיינען ·
דען דיא רעגירונג רעבעזט אונז פאר איהרע לאנדעס קינדער ·
אונ נעמט טאהער זעלנער פון אונז וויא פון איהרע איינענע רוסין ·
אונ דאס מיר זיינען אויך מעהר אירדישע בירגער אלס הימלישע ·
אונ אם וויינינגסטען דאס מיר דארפען ניט פארלאנגען צו פארדינען
אך אן דעם אזו גענאנטען גלות · דען זייענדיק זעלבסט אין
ארץ ישראל ווארען מיר אויך זאלדאטען · אונ האבין אונזער
לוט פארגאסען זעלבסט פאר אונזערע בעדריקער פאר דיא
עמער · אונטער דיא אנפיהרונג פון אונזער יענעראל
נטיפאטאר :
נון פון יענער צייט אן האט דיזע קליין שטעטעל אנגעהייבען
עוואר צוא ווערן דאס עס זיינען שוין דא עפעס העבערע
נאציילסטווע

עקען אלע נאכט ארום צוועלפען מיט זיינעם וויינען אין חצות ·
ער יענעראל האט געמיינט דער יודע וויינט ווייל ער האט
אים זיינע צימערען בערויבט · אונ האט אים געשיקט זאגען דאס
ער וועט אים דאפיר בעצאלען גאנץ רייכליך · אונ האט אים באלד
ארויף אריין געשיקט געלט · עס האט עס אבער גאנץ ווייניג
עווירקט · עס וויל מיט דעם וויינען ניט אויפהערען אונ האט
אים אלזו געלאזט רופען צו זיך · אונ האט אים געפרעגט איבער
יא אורזאך פון זיינעם וויינען · אונ אלס ער האט אים געזאגט
אס ער וויינט אויף חורבן ירושלים א האט ער זיך אפ גערופען ·
ום ירושלים צו ריק צו בעקומען · מוזט איר אייך דער צוא
ויך מיט דען טירקען שלאגען · וויא דער אלטער שפריכווארט
אגט בעטע אונ ארבייט :

נאצײלסטווא אלס אײן אסעסאר · אונ דאס עס איזט דא צגאנצ
פראוולענע אונ אקיסר אויך · אונ דורך דעם האט שוין אנגעהײפ
דער שואל סולקעס נאך פיל גילטיגער צו ווערען אין שטעטעל אונ
אין דעם גאנצען אומגעגענד דען מען האט דאך נעדארפ
מאכען דיא צעדאווי קניגעס · אונ ניט אײנער האט דא
פערשטאנען לבד אים דארטען רוסים אונ מען האט אים אלז
פארדרײט דארטען דיא קאפ לײב אונ לעבען :

דער צו נאך איזט אפגעשטארבין דער אלטער שררה פו
דיזער שטעטעל · אונ עס איז איבער גיגאנגען אין דער האנ
פון זײנעם זון · דאס הײסט אין דער האנט פון דעם יונג
קאנעפאצקע · איונגער מאן פון דער נײע פאקאלענע וואס ניא
אגרויסער יודען פײנד · נור אוים דעם גרונד דאס דיא יודע
זײנען רוסען פרײנדע · אונ דאן וואר שוין ערב מאטעז וואכ
האט אוים געבראכען אין דעם אײן אונ דרײסיגסטען יאר · או
דיזער יונגער פאלאק וואר שוין דאן אײן צלען פון דיזע
געהײמען בונד · אונ האט אלזו גיוואלט זויבערען (אטישטען
אלע זײנע גיטער פין אידען · קודם כל דבר האט ער ארוי
געטריבין אלע ישובים פון זײנע דערפער · צווייטענס האט ע
אנגעהײבען צו העכערען דיא פלאצאווע · פאר ווערט האל
צו נעמען פון דיא דערפער · האט ארוים געגעבען שײנק זײנע
אײגענע בויערען · האט ניט געלאזין פאריכטען דיא אלטע
בודינקעס · אונ האט זײא אלזו אנגעהײבען צו דרײנגען פון אל
זײטען · אין דיזעם געדאפעלט דראנג דאס הײסט פון דעם
נאבאר אונ פון דעם יונגען קאנעפאצקען · האט זיך דיזע שטעטעל
וואס האט זיך ביז אהער גאנץ פארגעסען אן דער וועלט וויא
דיא וועלט אן איר · אונ פארטרײטט אונצאהליגע יארען נור
אין דער פארגאנגענהײט · (דאס הײסט געלעבען אלץ אין דיא
ענינים וואס ווארען פארצײטען ...) · האט זיא זיך ארײן
גיווארפען אין דיא ארעמס פון זײער האדעטײא דעם שואל שולקעס

דאס

...ס ער זאל ווערען זײער איזראציק אונ צו גלײך אויך זײער
...וואקאט נעגען זײער פריץ :

וויא דיא ווארהײט צוא זאגין וואר דיזער שואל אײן
...טעלנער מענטש אונ האט אלזו וולאדאײעט אין דיזע בײדע
...נים זײער געשיקט · דאס הײסט אלס גוטער איזדאציק אונ
...ס גוטער אדוואקאט · ער האט אפגעגעבין דעם ערשטען
...באר דארטען זײער גיך אונ אן לארעם צוואר ניט זאקאנע אונ
...ט דעם קאנעפאצקען אויך זײער גוט דעם קאפ געצוואגען ·
...ו האט זיך אזוא מיט אים אוועק געראנגעלט אין אלע
...יכודטצוועם אנאנצעם יאר · אונ אלס דער קאנעפאצקע האט
...נגעזעהען · ער האט דא אויף זיך אנגוטען כוהר בעקומען ·
...ו דאס עס איזט גאנץ שווערליך אנטקעגען אזוא אבתיר
...ים צו פירען · אונ דער בײא נאך דיא שאנדע · דאס ער זאל
...ט קענען בעשטײן נעגען אײן אידלאך · האט ער זיך בעראטהען
...ט זײנע חברה לײט וואס מען זאל מיט אזא אײנעם טאן ·
...ו עס איז געבליבין דאס ער זאל מאכען אויף אים אבלבול ·
...אם ער זאל דורך דעם בעקומען דיא קנוטע דער צו נאך גײן
...ביר · אונ אזעלכע זאכען האבין אין יענער צײט זײער שטארק
...גאלטען · נון האט געלאזט דער קאנעפאצקע אנצינדען זײן
...סטען שײער אהויפיגען וואס איז געשטאנען ניט ווייט פון
...טעטעל אונ פון דעם פולווארעק · אינ צעהען מענטשען אכט
...ערען אונ צווײא אידען עלטערען פון דיא אפגעגעבענע קינדער
...בין גישווארין דאס זײא האבין אלײן גיזעהען וויא דער שואל
...לקעס האט עס אנגעצונדען · זײא האבין אים גיוואלט חאפען
...ט ער זיך ארײן געהאפט אין וואלד :

צוא דעם שואלס גליק איז ער פון דיזער געשיכטע
...ארנעוואריז גאנץ בעצײטען פון אשרײבער ...אם וואר אים
... אונ האט זיך דער ווײלע בעהאלטען ...דען צוא וואס
...ו אים דער זיצען :

ער

ער וואר זייער שטריינג געזוכט אונ אלס מען האט אים ני[ט]
געקענט אויפזוכען איז זיך דיזע זאכע גיגאנגען סוואים פאראדקאס...
מען האט דיא עדות געסלעדעוועט · אונ אלע האבין דער ציילט
דיזע ליגענהאפטע געשיכטע גאנץ איינשטימיג דאס זייא האבי[ן]
עם גיזעהען די בויערען גייענדיג פאר טאג צו פאנשציזנע אונ דיא
צוייא אידען ארוים גייענדיק פון שטעטעל פאר טאג צו קויפע[ן]
אטעלעצקע אין אדארף דען זייא ווארען קצבים וויא ער האט דע[ם]
פייער אלץ אונטער גישארט · אונ ווען זייא וואלטען ניט אנגיקומע[ן]
דארויף וואלט זיך אנגעצונדען אויך דער צוים וואס ציהעט זי[ך]
ביז דעם הויף אונ עם וואלט אלזו ווען ניט זייא אלץ פערוואנדעל[ט]
גיווארין אין אש · אונ האבין עם נאך בעקרעפטיגט מיט איינע[ם]
שוואור (שבועה) · אינ דער שואל סולקעס איז פאר משפ[ט]
גיווארין אזוא וויא איין מארד ברעכער צוא קנוטעס אונ צו[ם]
קאטערזנע · אונ ווען מען וואלט אים בעקומען וואלט דער דעקרע[ט]
גאנץ געווים איספאלגעט ווערען · דער שואל סולקעס וואס הא[ט]
אבער קיין לב גיהאט צו זיין דער ביא האט גימאכט פלטה איבע[ר]
דעם גרענעץ · דאס הייסט קיין פרייסען :

.4

«דיא פלוכט אדער דיא אנטלייפונג»

דיזער שואל איז אנטלאפען וויא מיר האבין דא פריה[ער]
דער ציילט קיין פרייסין · מיט דער ידיעה פון זיינער פרויא א...
שוועער אונ שוויגער · אונ האט מיט זיך גענומען אפאר הונדע[רט]
קערבלעך · דען זאנסט וואלט ער זיך דאמאלס ניט געקע[נט]
אטאג דארמין פערהאלטען · ווייל עס וואר דאן פארבאטען איינע[ם]
רוסישען יודען צו זיין איינע שטונדע אין פרייסין אינ פשיט[א]
שוין דורך צו ריי[ז]ן וואו ער האט ניט געוויזען איין געהעריג[ען]
פאס · דער צו נא[ך] דאס ער האט מיט זיך אקאפיטאל פון. פופצ[יג]
דוקאטען דאמיט ער זאל ניט אנקומען צום בעטלען דארטען · א...
צו

...יינעם גליק האט ער ביידע נעהאט מיט זיך דען ער האט
...ער גיהאט ביא זיך אין קעסענע איין יאריגען פאס · אונ
...זיך אפגעזעסען דארטען איינע מאנאטע אין אקליין שטעטעל
... צו בעקומען נאכריכטען פון דער היים וויא עס האלט מיט
...ער דיעלע · דער ווילע האט ער בענוצט דיא צייט דארטען אום
...ערלערנען דיא טייטשע שפראכע · אונ דער נאך אלס
...איז אים גיווארין דארטען שוין אויך אונזיכער צו פארבלייבען
...ר ווייל קיין רוסישער יודע האט דארטען ניט גיטארט ביא
הכשרים זיך אפשטעלען דארטען · איז ער אוועק פון דארטען
...בעלגען · אונ דארטען האט ער גיהאט איינע געלעגענהייט
...בעקאנט צו מאכען מיט ארוסישען קויפמאן וואס ער האט
...צו גענומען צו זיך אלס טאלמאץ · דען דיזער רוסע האט ניט
...שטאנען אוואורט טייץ · אונ פשיטא שוין פראנצויז אונ דיזער
...ל האט זיך דארטען אין אמשך פון ארורש אזוי ווייט בעקאנט
...אכט מיט דער פראנצויזישע שפראכע דאס ער האט זיך שוין
...ענט גאנץ גוט פערשטענדיג מאכען מיט דיא דארטיגע
...ליטע · אונ האט ביא דעם רוסע בעקומען פערציג טאלער
...נאט געהאלט · אונ מיט דער צייט איז ער ביא אים גיווארין
...האלטער · אונ אקראספעדענט מיט אגרעסערע געהאלט ·
דער רוסע וואר העכסט צו פרידען פון אים · ערשטענס ווייל
האט אין אים איינגעזעהען דאס ער איז איין גאנץ ערליכער
· צווייטענס ווייל ער פארשטייט זייער גוט דעם געשעפט ·
דריטענס וואר ער אים זיין איינציגער געזעלשאפטער ·
פלעגט מיט אים צו גיין אויף טעאטער · אויף מוסקעראדען ·
אזו אויך פלעגט ער מיט אים צו גיין בעזוכען דיא מוזייאומס
דאס גלייכען דער ווילע האט דער שואל גיהאט איינע גוטע
...נגענהייט בעקאנט צו ווערען מיט דיא דארטיגע קויפלייטע ·
...וואר ער דארטען (אלס ער האט שוין זייער גוט דער לערנט
פראנצויזישע שפראכע) געברויכט זייער אפט אויף דער

פאליציייא אום צו טראנזלאטירען (מעתיק צו זיין) מאנכע רוסיש
פאפירען · אונ האט אן דעם אויך זייער גוט פארדינט ·
ער וואר שוין אין שטאנד אונטער צו שיקען געלט אויך אהיי
ער וואר אזו ביי דעם רוסע גאנצע צוויא יאר ·
דאן אלם דער רוסע האט נעדארפט שוין אפפארען פון דא
האט ער בעקומען אגרעסערע שטעלע ביי א גרויסען קאנטאר
וואס איז געשטאנען אין געשעפטען מיט רוסישע באנקיען ·
דארטען האט ער שוין גיהאט איינע געלעגענהייט צו דער לע
זיך איינגעלש וואס זיא איז פאר איינעם פוילישען אידען ז
לייכט צו פאר שטיין איר · דען זיא איזט איין געמישט
פארדארבענע טייץ אונ סלאוואנישע (פוילישע) שפראכען ·
דיזע שפראכע האט אים געפירט צו איינעם גרויסען גליק ·
ער האט פארגעלייגט פאר איינע גרויסע איינגעלשע הויז
וואר אין געשעפטען מיט זיין פרינצעפאל · אגרויסען געש
פון רוסישע פראדוקטען נאך איינגלאנד · אונ עס האט אנגעה
(געפעלען געווארין) אונ האט דורך דעם בעקומען אגרו
שטעלע דארטען אין לאנדאן מיט אגרויסעם געהאלט ·
געשעפט האט העכסט געלונגען (געגליקט) דאס מיט דער
האט ער בעקומען דער פון צעהען פייעס (פראצענט) · אונ
זיך געווארין אין פערלויף פון אפאר יאר זייער רייך · אונ
צו אויך זייער בעקאנט אין גאנץ לאנדאן · מיט אגרויסען קר
דאס ער האט אנגעהויבען שוין צו האנדלען אויף זיין איינע
נאמען · אונ האט בעקומען אגרויסע שטימע (דעה) אויף
בערז · דער צו וואר ער זייער איין ליבליכער מענש אונ
זיך מיט דער צייט ערווארבען זייער פיל גוטע פריינט :

ין מיינע טייערע לעזערין איז פון דיזעם מענטשען
לערנען וויא וואר עס איז דער אלטער טייצעשער שפריכווא
„איין מענטש אן אשפראך איז קיין מענטש , אמענטש מיט איי
שפראכע נור איזט נור איין מענטש · אמענטש מיט צוויי
שפראכען

שפראכען · איז ער שוין צוויא מאל מענטש · מיט דריא שפראכען
איז ער דריא מאל מענטש · אונ אזו ווייטער · אונ ווידער זאגט
דער שפריכווארט איינע שפראכע איז אזוא איין אנווייזונג
וואס ווערט אוים גיצאלט אין אלע קאנטארען · דען זאנסט וואלט
דער שואל דארטען פערקימערט אדר צום ווייניגסטענס ניט ערייכט
אזו שנעל אזו אגרויסע שטופע · אזו פון דיזעם פינקט אוים (טאצקע
רענע) צו בעטראכטען אונזערע ליטוואשע אידען זיינען זייא גאר
קיין מענטשען · דען מיר האבין קיין שפראך אין מויל · מיר
ריידען נור דעם זארגאן*) אזו אשפראכע וואס איז קיין שפראכע
וויא איזט צו זאמען געמישט פון אלטע טייץ · מיט לשון הקודש ·
מיט רוסיש · מיט פוליש מיט איינגעלש · שפאנים · פראנצויזים ·
אזוא אשפראך וואס ווערט ניט פארשטאנען אונ ניט געשפראכען פון
קיין אומה ולשון · אשפראך וואס האט ניט קיין גראמאטיק נור
בלויז צו זאמען געבעטעלטע ווערטער אונ אוים דריקע פון אלע
לשונות · וויא אמאל אונזערע אידעשע קליידער וואס וואר אויך
נור איין געמיש (פערמישונג) פון אלער פעלקער קליידונג · אונזערע
קיילעכדיקע היטלען · אונזערע אויער היטלען (ראגאפקעס) אונזערע
שטריימלעך ווארען גענימען פון דער אלטען רוסישען טראכט
(קליידונג) · איינע זופעצע מיט דעם נארטעל פון פוילישע
קליידונג · שיך אונ זאקען מיט קורצע הויזען פון טייצלאנד ·
אדעליע פון שפאניען · אפיקעס פוטער מיט לאנגע ארבעל
וויא דיא אסטיאקען :

איצונד גאט זייא דאנק קליידען מיר אונז וויא עכטע
אייראפייער

*) דאס ווארט זארגאן איז דאס נעמליכע וואס סירוגין ·
בסירוגין · איין גריכעשעס ווארט · זיין בעדייטונג איז דורך
וידפעלט · דורך געפלאכטען פון פארשיידענע מאטעריאלען · פון
וואלענע · זיידענע אונ פלאקס פעדים · אונ אזו אויך וואס נור
פאר משטעט איז :

ארצפייער · אונ זיינען שוין אויך אויף דעם וועג צו ריידען אונזער לאנדעס שפראכע · דען עס ווערט דיא רוסישע שפראכע געלערענט אונטער אונז אידען זייער פלייסיג · עס איז שוין ניט דא קיין אידעשעס הויז וואס מען געפינט שוין ניט רוסישע ביכער · אונ מיר האפען דאס אונזערע רוסישע יודען וועלען מיט דער צייט נעמען אנטהייל אין דער אויסבילדונג פון דיזער שפראכע וויא זייא האבין גענומען אנטהייל אין דער אויס בילדונג פון דער טייטשע שפראכע · אונ צייכענען זיך אויס זאגאר קענען דיא געבארענע טייצען :

איך האב דא מיך אפילו צו פיל אפגעוויילט פון מיינער ערצייהלונג · דאך נערייעט עס מיך ניט (איך האב קיין חרטה דאריבער) דען עס פרייט מיך דאס איך האב געפונען איינע געלעגענהייט צוא בעשפרעכען מיך מיט דיר מיינע טייערע לעזערין וויא נייטיג עס איז אונז דיא לאנדעס שפראכע · אלזו ווען דוא מוטער ביזט אדער זיין ווירסט · זאלסט דוא דיך בעשטרעבען מיט אלע מעגליכקייט איין צו לערנען דיינע קינדער די לאנדעס שפראכע (דאס הייסט רוסיש) צו מיידכען צו יונגען זייא מעגען זעלבסט רבנים ווערען אדער אזו גאר גאנץ געמיינע האנדווערקער וועט עס זייא אלץ פון גרויסען נוצען זיין · דען לבד דעם וואס ער וועט זיך קענען דורך ריידען מיט זיין מיט מענטשען · מיט זיין ציגאוניק · וועט ער נאך געניסען דער פון איינע מאסע בילדונג · מעהר אלס דער געבארענער רוסע ווייל ער ווערט דאך מיט דער שפראכע געבאהרען · אונ דיינע קינדער וועלען עס דארפען לערנען פון איינעם געלעהרטען מאן · פון אקלוגען בוך אונ דאס פאר איידעלט דעם נייסט · פאר פיינערט דאס לעבען · אונ ווירקט זייער גוט אויף דיא הויז האלטונג · דען וואס נאך איז אזו איינטרעגליך פאר איין האנדווערקער וויא אשיין צו געקליבענער ווארונג · וויא איין איידעלעם בעגיין זיך מיט זיינע קונדען · אלזוא געניג מיינע טייערע לעזערין :

פארצייהע

פארצייהע מיר דאס איך האב דיך דא אפגעהאלטען גאר בייא איינע זייטיגע זאך וואס באמת אבער איזט זיא פיל נוציגער פאר דיר אלס די געשיכטע זעלבסט · אונ פילייכט האב איך דיר דיזע געשיכטע געשריבען פיל מעהר צוא ליב דיזען געשפרעך מיט דיר אלס דיזעם געשפרעך צו ליב דיזער געשיכטע · אויס מיינעם צו גוט וויסען ליידער דאס מיר דער וואקסענע זיינען נור גרויסע קינדער · וואס ווילען ניט דיא הארבע רפואות געניסען אן איינער פארזיסונג · אונ אזוא גייט עס אויך מיט דער מוראל (מוסר) מיט דער קרעטיק מיט דער בעראטהונג · זייא מוזען זיך נור אין איינער געשיכטע איינשלייכען (אריין גנבענען) זאנסט איז קיין אויער פאר זיי אפען · אונ בייא אלעם דעם גוט פרייגט דען עס איז שוין ניט דאס ערסטע מאל דאס מיר האבין אונז איבער גערעט :

יוא מיר האבין דארטען אוועק געווארפען דאס ער האט זיך ערווארבען פילע גוטע פריינד · יוא פילע גוטע פריינד זיינען קיין מאל ניט צוא פיל · וויא אונזער גרויסער וועלטווייזער שלמה המלך האט גיזאגט (איש רעים להתרועע ויש אוהב דבק מאה) דאס הייסט דער מענטש וואס האט שוין אפילו גענוג גוטע פריינד זאל זעהען צו בעקומען נאך מעהר גוטע פריינד ווייל עס גיבט מאנכע מאל דאס מען בעקומט אזו אגוטען פריינד וואס איז פיל טייערער אלס איין ברודר · אונ ווידר זאגט ער (בכל עת אהב הרע ואח לצרה יולד) דאס הייסט ליבע איטער דיא געזעלינקייט · דען מיט דער צייט קען זיך דיר געפינען אזוא איינער פון זייא וואס וועט דיר דינען וויא אברודער אין דער צייט פון איינער נויט · אונ דיזער פאל וואר אויך בייא אים · דען דורך זיינען מאכען זיך בעליבט בייא אלעמען · איזט ער געווארען דארטען איין נעגאציאנט איין פאר שטייער אין דער גרויסען באנק · אונ דיזעם קען מען דארטען ניט אנדערס ווערען וויא נור דורך אגרויסען צוא טרויען וואס דיא קויפמאנשאפט האט צוא איהם :

נן

נון פֿאַרשטייט זיך דאס בּייא אַזעלכע גלענצענדע
אומשטענדען דאס ער שוין אָנגעהויבען צו זעהן זייני פֿרויא מיט
זייני קינדער אויף זייני שוינער שלעסער · אונ האָבּען דאָרטען
פֿאַרלעבּט גוטע טאָגע אין דעם קרייז פֿון זייער פֿאַמיליע אין
דער גרויסער שטאָט לאָנדאָן · בּייא איינעם קעניגליכען טיש · אין
עושר · אין כּבוד · אונ אויך אין יראת שמים · אונ אין צדקה
געבּען · דען מען קען זיין פֿרום וואו מען איז · אונ גאָט פֿירכטען
געלעבּט אין דיא געבּילדעסטע לענדער · בּפֿרט נאָך אין
ענגלאַנד וואס דאָרטען איז געלעבּט דער קריסט אַם פֿרימסטען ·
נון איז שוין גענוג צייט דאס מיר זאָלען איין ענטוואס אַבּליק
טאָן אויף יענע שטעלע פֿון וואַנען אונזער שאול סולקעס איז
אַנטלאָפֿען געוואָרען · דיעזער שאול סולקעס וואס האט שוין דאָרטען
געהייסען "נאָאוול רוס" דאס הייסט שאול דער רשע :

5.

"דיא שטעטעל אונ דער קאַנעפּאַצקע"

דיא שטעטעל לייט זיינען גיוואָרען דורך דעם אַנטלויפֿען
פֿון דעם שאול סולקעס זייער בּעשטירצט · אונ האָבּען זיך שוין
אויפֿגעהערט צו פּראָצעסירען מיט זייער יענעם פּריץ · דען דיא
האָבּען גרויס פּחד גיהאַט פֿאַר איהם · דאס ער זאל זיך אַזוי מיט
זעצען ניט אַזוי קענען וויא מיט דעם שאול סולקעס האט
[illegible] זייער פֿאַרטרעטער (מגין) · אונ האָבּען זיך געלאַזט
אונטער דריקען פֿון איהם ניט בּעקלאַגענדיק זיך געגען איהם אונ ער
האט אַזוי אין אַפּאָר יאָר גענומען פֿון דער גאַנצער שטעטעל אַרײַנ[illegible]
[illegible] · דען ער האט בּייא זייא צו גענומען דיא [illegible] ·
פֿאַר [illegible] [illegible] אונ האט פֿאַר זאָגט דיא [illegible] דאס דיא
זאָלען בּייא דיא יודען קיין זאַך קויפֿען אונ קיין זאַך ניט פֿאַרקויפֿען ·
נון האָבּען זיך אַמאָל פֿון זייא צוואי שליחים אויסער דעם [illegible]
אַמאָל זיינען געוואָרען [illegible] · אַמאָל זיינען געוואָרען [illegible] ·

האָבּען

[illegible]בּין געוועזען לייזענס · פֿלאַצירונגען · האָבּען אָנגעהויבּען צו
[illegible]טען לייזענס צוא קאָלדרעס אונ זיינען דער מיט געפֿאָרען
[illegible]ף יערידלעך · עס זיינען געוואָרען דורך דעם פֿאַר ארעסט דיא
[illegible]שרען · דען זייא האָבּען ניט געהאט וואו צוא פֿאַרקויפֿען
[illegible]ן איינע איי אַשטיקעל לייזענט אונ דאס גלייכען · זער
[illegible]עלבּסט האט אויך דער פֿון ניט ווייניג געליטען · ערשטענס האט
[illegible]ן קיינער ניט אָנגענומען דיא אַרענדע · צווייטענס האט ער
[illegible]ט, געלייזט פֿאַר בּראַנפֿען · דער איד האט עס געקויפֿט צוא
[illegible]נעם געבּרויך פֿון איינעם אַנדערען הויף · אונ דער בּויער האט
[illegible]ט גיהאט פֿאַר וואס צוא בּויען · אויך איז דורך דעם
[illegible]ארפֿוסטעט געוואָרען דער מיל · דען דער רב האט געגעבּען
[illegible]רם דאס קיין איד זאל דאָרטען ניט מאָלען ניט פֿון דער
[illegible]טעטעל אונ פֿון דיא אַרומיגע דערפֿער · אונ דאס עס זאל
[illegible]ייא איהם קיין שום איד קיין פּראָדוקט קויפֿען · אונ יענער צייט
[illegible]אם אתרם גיהאט בּייא אַנדערען אַגעוויכט וויא אבּעקטע פֿון
[illegible]אם אַליין · קיין [illegible] איז ניט [illegible] קויפֿען [illegible] ·
[illegible]ין קצב קיין בּהמה · קיין שניידער האט איהם ניט גיוואָלט
[illegible]ען · אונ קיין צרולניק האט ניט גיוואָלט דינען בּייא איהם אין
[illegible]לאַסען · אונ קיין פֿישער האט ניט גיוואָלט אַנגעמען בּייא איהם
[illegible] · אונ האָבּען זיך [illegible] וואס
[illegible] דאס ער האט [illegible]
(עלמ׳ם [illegible] · אונ אויך [illegible] · אונ
[illegible] האט איהם [illegible] :

בּייא אַלעם דעם האט ער נאָך [illegible] · דען ער
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

צו

צו זיין בייא אים אלע וואך גרויסע סאברייגעס פון דיא ארומ[...]
פריצים · מען האט בייא אים זייער שטארק געבאלעוועט · ד[...]
צו נאך געלערענט זיך שיסען אין ציל · דאך דעם ווארען צ[...]
דער פון האבין דיא אידלעך ניט פארשטאנען · ביז עס ה[...]
ארויין געטראטען דער איין אונ דרייסיגסטער יאר · וואס דאן הא[...]
זיך דיא זאך שוין ארויס געוויסען גאנץ דייטליך · דאס [...]
איז אין דעם בונד · דען עס זיינען אנגעקומען אהין באלד פ[...]
שלאכטעס אונ פריצים בעוואפענד מיט ביקסען · מיט פיקעס
אטייל צו פוס אטייל אויף פערד · דיא אידלעך וואס האב[...]
זיך געשפירט דאס דער פריץ איז אויף זייא אויפגעבראכט
האבין זיך באלד אפגעטראגען · דיא איבעריגע אביסעל שפעט[...]
דען עס וואר פון ביידע עקען שטעטעל אויס געבויט גיוואו[...]
הליות · אונ וואכען געשטעלט · אונ על פי דרך הטבע. פא[...]
ווען איז עס גימאכט גיווארין ווען ניט פאר דעם אידען
רוסישע היל וואר דאן גאנץ ווייניג אין זאמענט · דיא ביס[...]
וואס וואר דאן האבין גיהאט פיל וויכטיגערע שטעלען איינצוהמ[...]
אלם אזו איין שקריפ שטעטעל · אונ וואו זייא ווארען אין די[...]
אוייעזדע שטעט ווארען זייא אויך ניט זיכער · אונ דער וויל[...]
האט זיך דער מאטעז געשטארקט פון טאג צו טאג · דען ש[...]
האט זיך אויסגעברייטעט איבער גאנץ זאמענט · אונ אי[...]לע
זיינען גיהאנגען גיווארין אין אלע שטעטלעך · אין אלע דערפער
אונ פשיטא שוין אין דיזער קליין שטעטעל דאס דיא ביידע תליות
אין דער שטעטעל זיינען ניט געבליבען ליידיג · פאר נומ[...]
גיווארין מיט אידען אדער מיט רוסען · קאראבעלניקעס ווארע[...]
דאן דיא ערסטע כפרה · ווייל מען האט זיי געהאלטען פר רוסיש[...]
שפיענעס · אונ זיינען אויפגעהאנגען געווארין אויף דעם ערסטע[...]
בעסטען בוים :

דער קאנאפאצקע האט זיך אין אקורצע צייט בערך אי[...]
אטאג צעהן דר דינט פר אפולקאווניק אונ איזט געגאנגען אן געטא[...]

שוין

1831

שוין אין אמונדר מיט שליפעס זיין שטאב אונ זיין קאנצעלאריע וואר
אין שטעטיל וואס וואר שוין דאן לער אונ וויכט פון די איינוואוינער
עס זייען דארטן געבליבן נור אלטע פרויען אונ עטליכע אלטע לייט
אונ אבאך אבכור וואס האט זיך גיפיטערט אויף דעם דארטיגין בית
עולם אונ כמעט ניט איין איד וואר דאן אין גאנץ זאמענט זיכער
מיט זיינעם לעבן · אונ ווער רעט שוין פון האנדעל אונ וואנדעל ·
קיין קיינער האט זיך ניט געוואגט ארויס צו שטעקען אנאז פון
זיין לאך · וואו ער איז געלעגען · דיא בתי מדרשים זיינען דאן
פערוואנדעלט גיווארען אין קלובען · דארט פלעגען זיך אין יעדער
שטעטעל צוא זאמען קלייבין דער עולם אונ פלעגען זיך דער ציילן
אלע נייעקייטען · דען עס וואר ווירקליך וואס צו דער ציילען ·
אונ פון וואס אויך צוא לאבען · צו ווייגען · צו שרעקין זיך ·
[...]ב וואר דארטן גרויס דיספוטען צווישין דעם עולם דער האט
געזאגט דיא רוסען זיינען תקיף · אונ איין אנדערער האט
געזאגט דיא פולען זיינען תקיף · אונ עס וואר דארטן וועלטען
מיט וועלטעלאך :

6.

דער אנווייזונג.

דיזע בלוטיגע אונרוהען האבען געדויערט פון גאך נאוויגאר
ביז זעלאנע פראזדניק · וואס דאן איז פולען ארוין קיין
זאמענט · איין געוויסעד פולישער יענעראל געלגוט מיט אמאן
[...]צעהן טויזענט רוגעלארנע פוילעשע היל אונ האט זיך אלזו
[...]ר איינגט מיט דיא זאמענטער פאוושטאנצעס · דאס עס וואר
[...] איינעם איין ארמייא פון אמאן דרייסיג טויזענד · אונ האבין
[...] אזו געצויגען גענען ווילנא · אונ האבין זיך אזו פערשאנצט
אויף דעם פאנארער בארג וואס איז אמייל פון שטאט :
צום גליק איז אנגעקומען דאן קיין ווילנא מיט אפאר טעג
[...]ר דער יענעראל סאקען מיט אמאן צוועלף טויזענד רוסען

אונ

און איז ארוים אנטלאפען זייא קיין קאפליצע וואס איז אוויארסט
פינף פון שטאָדט · איך געדיינק דיזע געשיכטע וויא עס
וואלט עס איצונד געשעהען · עס האט דאן אין שטאדט געקאכט
וויא אין אקעסעל · דיא פוילישע איינוואוינער האבין זיך געריכט
אויף געסט · און האבין אָן געפאקט און אנגעבראטען דיא הילע
און פילע · מעהרערע אידעשע איינוואוינער זיינען ארוים אונטער
שטאָדט אויף דיא העכסטע בערג אום צו זעהען דעם שטרייט
פון ווייטען און איך וואס איך וואר דאן וויא צו זאגען אגוטער
שטיפער וואר אויך איינער פון דיזע באלאנים · און בין געווע
איין אויגענצייגער פון דיזעם שטרייט · עס האט געדויערט פון
פריא מארגען ביז דרייא דעם זייגער · און דאן האבין זיך דיא
פאלאקען אנגעהויבין צו ציהען זיך צו ריק · דאס הייסט זיי
האבין גערעטערירט · און ארום פינף דעם זייגער האט מע
אנגעהויבען צו פירין געראנאטע רוסען און פאלאקען און אוי
געפאנגענע פאלאקען · און אנטקעגען אָווענד איז דיא שטאָד
שוין געוועזען העכסט רוהיג :

דער געלגוט האט זיך מיט זיין צו שלאגענעם ארמיי
אפגעצויגען צו דעם גרענעץ פרייסען · און דארטען האט אים זיי
איינגענער אדיוטאנט דער שאסען · און דאן האבין דיא פאלאק
געשטרעקט (אנידערגעלייגט) דיא וואפען און זיינען אריין אי
פרייסען · און פון דארטען האבין זייא זיך צו שפרייט און צו זיי
איבער אלע לענדער · דער גרעסטער טייל אבער איז אוועק
קיין פראנקרייך · אונטער דיזער צאהל וואר אויך אונזער סוח
דער קאנעפאצקע · און האט דארטען פאר לעבט עטליכע יאר אי
גרויס עלענד · דען זיינע גיטער האט דיא קרוין קאנפעסקיר
אין רוסלאנד · דיא בויערען זיינען געווארין קאזאנע · און זיינע
געוואָרען בעפרייט דורך דעם שוין דאן פון פאנציזנע · פון דע
קליינע פאר וויכטעטע שטעטעל איז געווארין אידעשע שטאדט
דען לא די וואס האבין זיך צו ריק גיקערט דיא אלטע צו לאפע

איינוואוינער

וואוינער זיינען נאך צוא געקומען נייע · און איז געווארין
דעל שטאט · אָן אשום ארענדע · אָן אציואן · אָן אפקיד ·
קאמישער · און האבין ניט געוואוקסט מער ניט וויא פון
ן אסעסאר וואס וואר זייא זייער גוט · נאך בעסער
ר דיא בויערען דען זיי זיינען געווארען זייער רייך ניט קוקינדיג
ף דאס עס האבין זיך פאר מעהרט אידען אין שטעטעל וואס
ר קאנעפאצקע פלעגט צו זאגין און אזוי אנדערע זיינעם גלייכען ·
דיא בויערען ווערען פאר ארעמט נור דורך דיא יודען · וואס
בייא שפיל איז איצונד צוא זעהען שוין אין אלע דערפער
זינד דיא בויערען זיינען בעפרייט געווארען פון זייערע
נישע הערען זיינען זייא בליהענד און גליקליך און נאך מעהר
ייא האבען אידען ארום זיך וואס קויפען אוים פון זייא פאר
גוטע געלט אלע זייערע קלייניקייטען אזוי נאר וואס איינעם
ר לוינט ניט צו פירען אין ווייטע גרויסע שטעט · למשל אייער
עם · שוועמלאך און אביסעל הזיר האר דער צוא נאך האט
אין דעם אידען אשיינעם בייא שפיל נפון ניכטערנהייט און פון
שטעטעשען לעבען · וויא מיר האבין דער פון שוין פיל
פראבען דא און דארטען (דאס הייסט אין פאר שיידענע
עלען) · נון וועלען מיר צוא ריק קעהרען צוא אונזער
עפאצקע :

ער האט דארטען געלעבט אין עלענד · דען דיא איינינע
נד פראנק וואס ער האט מיט זיך גיהאט · האט ער פאר
אין דעם ערשטען יאר · דער נאך האט ער געלעבט אפאר
פון וואס דיא פאמיליע פלעגט אים צו שיקען · און אלם דיזעם
אויפגעהערט · דען נעבען ווערט מיאוס און מיאוס זעלבסט
רייכסטען ברודער · דער בייא ווערט עם מיט דער צייט
פ געקילט באם מען איז ווייט איינער פון דעם אנדערען :
ער שוין געכוזט וויא פיל אנדערע פאלאקען אטייל פון
ען ברויט · אטייל פון האנט ארבייט · למשל פון

אייבינדערייא

איינביגדעריא · פון הייזער מאלען · פון טאנצען לערנען · א
מיט שפילער אויף דיא טעאטערן ווערען · זעלטען דאס א
האט אשטעלע אדר איין אמט בעקומען דען אין גרונט ווארען
דארטן אויך ניט זייער שטארק געליטען פון דער רעגירונג
ביא יעדען אויפלייף (אונרוהיגקייט) ווארען זייא דיא ערסטע
דאהער זיינען פילע פון זייא אויסגעוויזען געווארען פון פראנ
אונטער דער צאהל פון דיא אויסגעוויזענע (דאס הייסט פו
וואס מען האט זיי געהייסען אפטרעטען פון פראנקרייך) ווא
דער קאנעפאצקע · אונ האט זיך אזוא אין נויט אונ אין ש
אום געטריבען פון איין לאנד אין דאס אנדערע לאנד פון פראנ
קיין בעלגען · פון בעלגען קיין שווייצאריע · פון דער שווייצ
קיין שפאניען אונ פון דארטן דורך דעם גיבערראלטער איבער
אצעאן קיין איינגלאנד · אונ האט זיך אפגעשטעלט אין לא
אונ איז אהין אנגעקומען מיט דעם גראשען · דאס הייסט ע
מיט זיך געהאט אפערציג שטערלינג בארע אונ דער צוא נא
אנווייזונג אויף פופציג שטערלינג · עס האט אים דער מיט
געהאלפען זיינער איין פארוואנדעטער (אקרוב) אפריסטע
מעדריד וואס וואר אמאל איין סימאנאריסט אין רום · אונ
דער נאך געווארען איין פראפעקט אין דער הויפטשטאט פון ש
אין איינער דאמיקאנער קירכע :

נון פארשטייט זיך דאס דער קאנאפאצקע האט זיך
געמעלדעט מיט דעם אנווייזונג צו דעם באנקיא וואס אוי
נאמען וואר דער אנווייזונג אויסגעשטעלט · אונ דיזער נאמ
„זאאול ראססע„ אונ דאס איז אונזער שואל סולקעס · צוא
גליק האט ער אים זעלבסט אנגעטראפען אין קאנטאר נון פאר
זיך דאס דער קאנאפאצקע האט אים ניט דער קאנט · דע
מוז איין פראפעט זיין אום פאר מוטהען (משער צו זיין) דאס
רייך געקליידעט הער · דיזער נעגעציאנט · דיזער מיליאנע
עס שטייען אים צו געבאט גרויסע קאפיטאלען פון אמעריק
פון

אפיע · אונ וואס שטייען ארום אים הונדערטע מענטשען
ט בלעקטע הויפטער (אפגעדעקטע קעפ) מיט גרויס רעספעקט
ארין) אום צוא הערען זיין יא אונ זיין ניין · זאל עס זיין דר
ער שואלקע סולקעס וואס האט געוואוינט אין זיין שטעטעל
פלעגט אראפ צו געמען דיא היטעל פאר אים פון ווייטען ;
אס ער האט אויך אים געמאכט אדעקרעט מיט פאלש דאס
ניין קנוט אונ סיביר :
ניט אזוא אבער וואר דער פאל מיט דיזעם שואל סולקעס ·
אט אים באלד דער קאנט ווער ער איז · אונ עס איז אים
ין אזוא וואנדערליך צום מוט וויא דעם פריסעשען קיניג
ר האט דער זעהען דעם נאפאליאן דעם דריטען דארטן אין
שטייט פאר אים געבייגט מיט ענטבלעסטען הויפט אונ
ים איבער דעם זעבעל · „גרויסער גאט!„ האט ער בייא
עטראכט אזו איינע שרעקליכע אומוועקלונג · קען נור
דיין אלמאכט געשעהען · דיינע מעכטיגע האנט נור וואס
ט (דרייעט) דיא שפעהרען (גלגלים) קען אומווענדען אויך
רעדעל פון דעם מענשליכען שיקזאל · דאס קיינער איז אלזוא
בער מיט זיינעם געשיק (מזל) אונ האט זיך אזוי דער ביא
אויגען געווישט · ער האט אים אבער געלאזט שטיין וואו
ז גישטאנען ניט ווייט פון טיר ביז ער האט אפגעפערטיגט
דיזע אלע וואס זיינען געקימען צו אים וועגען געשעפט
· נאכהער האט ער אוואונק געטאן צו אים דאס ער זאל
טר אונטער גיין · ער איז צו אים צו געגאנגען · אונ האט
ער לאנגט דעם אנווייזונג · ער האט אים איבערגעלייענט
אט אים אנשטאט איבער צו געבין אים דעם קאסירער אריין
עקט ביא זיך אין דר טאשע מיט איינע ערענסטע מינע האט
ער צו נאך איינע היפשע ווילע בעטראכטעט · אונ דער נאך
ער אים געזאגט אויף פוילעש דאס ער זאל קומען צו מיטאג
צו אים אהיים · ווייל ער האט מאנכע איינווענדונגען צוא
מאכען

מוסר – הג׳פל

THEY MEET

מאכען אויף דיזעם אנוויזונג · אונ מוז אים פריהער דעם נאמ...
ווייזען · אונ האט אים צו גלייך געפרעגט וואו ער שטייט...
דער קאנעפאצקע איז געווארין דער פון גאנץ צוא...
ערסטענס וויא אזו וויים ער דאס ער איז אפאלאק דאס ער
מיט אים פון פארין ארוים געשפראכען מיט אים פוילעש
צווייטענס וואר ער בעזארגט וועגען דעם אנווייזונג אונ
וועגען זיינער פרייהייט · פילייכט וועט ער אים לאזען אריין...
ער וואר אזוי צו מישט דאס ער האט קוים דיא שפראכע גע...
האט אים געזאגט דעם נומער פון זיינער לאזע אונ איז אוועק
דארטען זייער בעזארגט · אונ האט באלד זיך אנגעהייבען
צו פרעגין בייא זיינעם האטעלסציק אויף דעם זאאול ראסע
האטעלסציק האט אים אבער באלד בערוהיגט · אונ האט
פארזיכערט דאס דיזער מאן וועט אים געוויס קיין שלעכטעס...
דען ער איז איינער פון דיא בעסטע מענטשען · דער צוא...
איין געלעהרענטער מאן · אונ בייא אלעם דעם האט
קאנאפאצקע געוואלט דאס עס זאל שוין זיין אשטונדע
דיזען בעזוך :

ארום מיטאג צייט איז ער אוועק צו אים · האט זיך גי...
אנמעלדען צוא אים · אונ האט גיהאט פון אים איין...
פריינדליכן אונ העפליכען עמפפאנג · ער האט אים באלד גע...
זיצען · אונ האט זיך פון איינאנדער גערעט מיט אים ו...
פוילען בכלל · אונ דער נאך וועגען אים אליין בפרט · אונ
אים צוא גלייך בערוהיגט וועגען דעם אנווייזונג „איער אנווי...
האט ער גיזאגט צו אים„ איז געשריבען מיט איינעם איר...
(טעות) איר האט צוא פאדערען פון מיר איינע פיל גרעס...
סומע אלס פופציג שטערלינג · איך האב עס אבער נים גיוו...
עס זאגן אונ דר צו ערקלערען אייך אין מיין קאנטאר אין דעם
איין פון מיינע שרייבער אונ בוכהאלטער · האב איך אייך ד...
באשידען (בעשטעלט) דאס איר זאלט קומען צוא מיר אהיים ·

ווילע

...לע זייט איר מיין גאכט אונ בעטע אייך דאס איר זאלט מיט
...מיט שפייזען :

דיזער קאנאפאצקע האט זיך נים געלאזט בעטען · אונ
...גינאנגען מיט אים צום טיש · דיא טיש גענאמען דאס הייסט די
...שפייזער וואהרען נור אלץ פרעמדע פון פארשיידענע לענדער ·
...זיין פאמיליע וואר דאן אין גרינעם (דאס הייסט אויפען לאנד
...איין איינגענעם גוט) · אונ דער קאנאפאצקע האט זיך נים
...קענט אפ וואונדערען אויף דעם גרויסען לוקסוס (פאר שווענדונג)
...ם וואר בייא דעם טיש · אונ אזו אויך אויף דעם גרויסן רייכטהום
...ם האט ארוים געקוואלען פון יעדען צימער ווינקעל · ער
...ט נאך אויף זיינעם לעבען אזו אטייערע בעפיצונג געזעהען ·
...עלכע מעביל · אזעלכע געשיר · אונ אזו אבעדינונג · נאך
...הר האט ער בעוואונדערט דעם ווירט דאס ער האט מיט יעדען
...ט געשפראכען אין זיינער לאנדעסשפראכע · מיט איינעם
...נצויזע פראנצויזעס · מיט איינעם טייץ מייץ · מיט איינעם
...ע רוסיש · מיט איין איטאליענער איטאליענעש · אונ מיט
...ם פאלניש „אליהו איז דיזער מאן„ האט ער ביי זיך געטראכט זיך
...אזו אגרויסען פערמעגען נאך אלאנגיסט (איין גרויסער שפראכען
...נער) דאך אבר פון וואהער האט ער געוואוסט דאס איך אפאלע
...?„ אונ האט אים באלד נאך דעם טיש בייא דעם אויסטיילען
...נארען געמאכט דיזע פראגע „וועז איך וועל אייך ערקלערען„
...ט ער זיך צו אים אפגערופען וואו ארום איר האט צו פאדערען
...מיר איינע פיל גרעסערע סומע אלס פופציג שטערלינג ·
...ט זיך אייך שוין דיזע פראגע אויך ערקלערען · דער ווילע
...ט געדולד ביז אלע דיזע געסטע וועלען פון איינאנדער גיין ·
...ן איך האב מיט אייך צו ריידען וואס איין דריטער דארף עס
...ט הערען · אונ זייט גאנץ רוהיג · דען איך נעהער צו דיא
...סטע מענטשען :

דיא

7.

„דיא ערקלערונג“

עס האט ניט לאנג געדויערט און דיא געסטע זיינען ז
אויס אייננאנדער גיגאנגען · און דאן האט דער שואל סולקעס
אריין געבעטען דעם קאנג עפאצקען צו זיך אין זיין נאבענעט · האט
אים אנגעוויזען איינעם זיץ אויף דער שיינע און ווייכ
זאפע אויף וועלכע ער איז זעלבסט געזעסען · און האט
אים אנגעהויבען אויס צו פרעגען אויף יעדער פערזאן וואס ווא
ביי אים אין הויף · איבער זיין קאמיסער · איבער זי
אקאנעם · איבער זיין ציוואן · נאכהער איבער דיא שטעטע
לייט און איבער זיין פראצעס וואס ער האט געהאט מיט זייא
און וואס האט זיך אויסגעלאזען מיט זיינעם געגנער שואל סולקעס
דער פאלאק איז גיווארין וויא בענומען · דאס ער האט אים נ
געקענט ענטפערען אזו גאר אויף דיא ערסטע פראגע או
גרויסער פאר וואונדערונג · און ער דער שואל האט א
בעשאטען מיט פראגען איבער פראגען · ביז דער פאלאק אי
אויפגעשטאנען זייער צו שראקען · האט זיך אנגעהויבען צ
קרייציגען צוא דער מאנן דיא דרייא היילינקייטען „און האט ז
אפגערופען מיט גרויס אימפעט“ וויא איך לעבע דאס זייא מוז
ענטוועדער איין פראפעט (אנביא) זיין · אדער מיט דעם טייוו
אין בונדע שטייען דאס זייא ווייסען פון אזעלכע איינצעלהייט
(פרטים) „אלזוי מוזען זייא דאך וויסען נאך מעהר עס אויך
„פער געווים“ האט אים דער שואל געענטפערט · „איך ווייס א
גאר וואס פון דעם שואלען איז געווארען · „נוא איך מעכטע ש
הערען“ האט אים דער פאלאק געענטפערט ניט נור הערן הא
אים דער שואל געענטפערט „אויך אזוי גאר זעהען“ „ניין דא
ווינצע איך ניט“ האט ער אים געענטפערט „דען ער וועט או
מיר איינע נקבה זעהען“ ניין ! האט ער אים געענטפערט „ער וו

...רדע מיטלייד האבן מיט אייך ער וועט אייך אויך דער צוא נאך
...יצען דען ער האט אייך זייער פיל צוא פער דאנקען ווייל דורך
...ערע רדיפות נור האט ער געמוזט אנטלויפען קיין אויסלאנד און
...האט אלזוי געהאט דורך דעם איינע גוטע געלעגענהייט צוא ווערען
...אין גביר“ א פון אזו איינעם„ האט זיך דער פאלאק אפ גערופען
...וואס איך בין. אויסען געווען אויף זיין לעבען איצונד אין מיינער
...נויט פון זיינער האנד געגאדע עמפפאנגען איזט פיל שלימער אלס
דער טויט · אלזוי מיין הער איך בעטע אייך פאר שפארין זייא מיר
...לען פיין איך וויל אים ניט זעהען און וויל קיינע וואוילטהאטען
...פון אים אננעמען דען דיזע וועט מיך צום באדען (צוא דער ערד)
...שרעקען · דען איך ווייס וויא איך האב אומרעכט געגען אים
...האנדעלט :

„א ! מיין הער“ האט זיך דער שואל סולקעס אפגערופען
...ייא מאכען אימזיסטע איינווענדונגען אין דיזער זאכע · דען
...דיא זעלבינע פערזאן וואס זייא ווינצען ניט צוא זעהען · זעהען
...זייא שוין מעהר אלס דרייא שטונדען „וויא אזוא“ האט זיך
...דער פאלאק אפגערופען זייער פאר וואונדערט„ ווייל דיזע פערזאן
...וואס זייא ווילען אויסמיידען וויא דיא פעסט· און בענאהע מיט
...רעכט · בין איך עס זעלבסט„ און האט אים דער ביי זייער
...פריינדליך געריכט דיא האנד„ קריינקען זייא זיך ניט · דען איך
...בין איהנען גוט פון הערצען · „אנדערע צייטען אנדערע
...אומשטענדע“ האט ער צו אים ווייטער געזאגט „נור אייך האב
...איך צו פארדאנקען דאס וואס איך בין איצונד · צוואר איר
...האט געמיינט נור צום בייזען · גאט אבער האט עם אומגעוואנדעלט
...צום גוטען · און ווען ענדע גוט איזט אלעם גוט · אזו האט
...שמואל געשפראכען יוסף צוא זיינע פיינדליכע ברידער און האט
...זיך מיט זייא אויסגעזעהנט (פער איינט) און אזו שפרעכע איך
...אויך מיט אייך · און פעראייניגע מיך מיט אייך גאנץ אויפריכטיג ·
...און שטייא איך צו דינען מיט וואס נור מעגליך איז · און דאס

RECOGNITION

האב איך געמיינט וואס איך האב געזאגט דאס אייער אנוויי
צו מיר אויף פופציג שטערלינג איז ניט ריכטיג · דען איך
אייך פיל מעהר שולדיג אלס פופציג שטערלינג · אונ וועל עס
בעצאלען · נור נעמט עס פריינדליך פון מיר אן :

דער קאנאפאצקע איז געווארין וויא פערניכטעט
דיזער ערקענען געבען זיך פון דעם שואל סולקעס · אונ
האט זיך געמינעט (געביטען) אין אים דיא געזיכטס פארבע
דיא קאלארען פון דער זון בייא איר אונטער גיין אויף דעם
אונ האט צו זיינעם גליק באלד אויס געבראכען אין איי
גרויסען אונ הייסען טרערען גוס · זאנסט וואלט אין אים ד
הערץ געפלאצט :

ער האט אים געדריקט דיא האנד זייער פריינדליך
הערצען "א רעכט זאגט דער אלטער שפריכווארט" האט ער
אפ גערופען יוען מענטשען ניט ווילען אדער ניט קענען ריכ
דארטן ריכטעט גאט אליין*) א דו אייגעלער גרוזיזאמער (אכזרעדיג
מאן · עס איז דיר נאך ווייניג דאס דוא ביזט איין גרויס
הער געווארין · אוני איך איין בעטלער · ניין דוא ווילסט
נאך איבערשטייגען מיט דיינעם איידעל כוטה אויך · נון בליי
מיר דא איבעריג מער ניט וויא צו זאגען דאס זעלבינגע ו
דער שאול (דיין נאבען ברודער) האט געזאגט צו דעם
(וכי ימצא את אויבו ושלחו בדרך טובה וה' ישלמך טובה ה
היום

*) אונ אזו זאגען אויך אונזערע חכמים (במקום שיש
אין דין ובמקום שאין דין יש דין) דאס הייסט וואו דיא מענ
ריכטען ריכטעט ניט גאט , וואו אבער דיא מענטשען
ריכטען ריכטעט שוין גאט · אונ אויף דיזעס סוד איזט געבויט ד
שיר פון חד גדיא אין דער הגדה · אום איין צוא פרעגען דאמיט ד
קינדער אין דער נאכט פון פסח וויא ווייט עס איז ה
השגחה פון גאט :

זה אשר עשית לי) דאס הייסט איז עס ווען געשעהען
ס יעמאנד זאל בעקומען זיין פיינד אין זיינער האנט · אונ
אום אונ בעשרעקטערהייט לויז לאזען פון זיך · נון דאפיד
מער ניט וויא גאט לוינען" · אונ דארף נאך מעהר אלס
זאגען · דען דאס האט דאך געזאגט איין קיניג צוא
אונטערטאן · אונ מיר זיינען דאך איצונד גלייבע
מענטשען" דער שואל אבער האט אים פאר מאכט דעם
אנענד "נענוג לאמיר שוין מעהר ניט שפרעכען פון
רנאנגענהייט · איך בין ברייט דיר צו דינען מיט אלער
קייט · דען איך בין העכסט מיטליידונג מיט דיר · דען
אך קען איין מענטשליכעס הארץ אזוא שטארק ריהרען
ו זעהען איינעם שלאכעטנעם בעניטערטען מאן האלט
עם בעטעלשטאב · אונ ווער איז פון אזעלכע אומוועקסלונג
· אלזו איך בין העכבט געריהרט פון דיין אומגליק ·
יך קען דיך העלפען אונ וויל עס · אונ שפיל אזו איצונד
א ראלע פון איינעם גרויסען · אונ בענוצע עס מיט דעם
רעכען אזוא אויך איינעם אנדערען עלענדען צוא
דלען" :
קורץ דער פון · ער האט פאר אים געדונגען אקוואטיר
ן גרויסען האטעל · מיט טיש צו זאמען · האט אים זייער
ויסגעקליידעט · האט אים געשיקט אלע טאג זיינע פערד
ים צו פארען · ער האט אים איינגעפירט אין גרויסע
· האט אים בעקאנט געמאכט · מיט דיא גרעסטע
אקראטען · אום דאס זייא זאלין זיך פון זיינט ווענען פאר
ווענדען

*) אזו זאגען אונזערע חכמים אויף דעם פסוק (כי בגלל
הזה גלגל חוזר בעולם) וויא אקאלווערד מיט צווייא עמער
איזט דער אויבען אונ יענער אונטען · אונ אמאל איזט
פאר קערט :

וועגדען ביא דעם רוסיסען געזאנדטען דאס ער זאל אוי
פאר אים אין פעטערבורג דאס עס אים ערלויבט צוריק צ
קיין רוסלאנד · אונ דאס מען זאל אפגעבין צוריק די
דער געזאנדטער האט עס גיטאן ער האט נור אבער דאס
זאך אויסגעווירק · דאס הייסט דאס ער קען זיך או
קיין רוסלאנד אבער ניט די גיטער צוריק · דער ווי
ער דיזע לאנגע צייט ביז עס איז געקומען איינע רע
געזעסען אין לאנדאן אויף דעם שואלם רעכענונג אונ האט נ
זייער רייך · דער צו וואר נאך דער שואל אזו איידעל ד
האט אים ניט פארגעשטעלט פאר זיינע פרויא · ניט פא
שוויגער עלטערן · אונ האט עס זייא אזו גאר ניט דער
דער פון ביז זיין אפ פארען פון לאנדאן · דאמיט ער זא
ניט דארפען מיט איין פארשעמטען געזיכט אן קוקן :
אונ דער שואל פלעגט אים זייער אפט בעזוכען אוי
קוואטיר אונ זיך אונטערגעהאלטען מיט אים איבער
פאוושטאניע אין דעם איין אונ דרייסיגסטען יאר וויא ד
צו גלייך העכסט אומרעכט עס וואר עס' איר האט אייך ז
אין עלענד פאר יאגט פלעגט ער אים איבער צוא זאגען ע
אייך אונטער רוסישע רעגירונג פיל בעסער אלס אונטער א
אייגענע רעגירונג · איר זייט גיוועזן אונטער איר קליינע ק
איר זייט גיוועזן דיא גרעסטע ציגאווניקעס · גובערנאטא
יענעראלען · אייערע מיידכען הויף פרעלינען · א זייט
ווייטער קליגער · אונ בלייבט רוהיג אין לאנדע · איך ווי
רוסלאנד וועט באלד פארגעסען דיזען שטרייך (שטוקע) או
אייך פריינדליך דיא האנדרייכען אונ איר וועט ווערען
גרוים וויא גווען · אבער באלד וועט איר דיזע גענאדע אוי
געסען אונ וועט איינע נייע דומהיים בעגיין · ער ה
געשפראכען וויא איין גוטער פאליטיקער · דען עס האט זיך
נאך אזוי אויס געלאזט אויך האט ער מיט אים געשפראכען
פיל

ל איבער זייער טיראנישע באהאנדלונגען זייערע פאראנעס ·
האט אים פאר אויס געזאגט דאס דיזעס וועט שוין ניט לאנג
אלטען · נאך מעהר האט ער זיך אונטער געהאלטען מיט אים
ועגען זייער בעגיין זיך מיט דיא יודען · אינ עס וואר צוזישען
וועגען דעם גרויסע דיסקורסען (וכוחים) וואס ניט דא איז
ארט עס צוא בעשרייבען ווער עס וויל וויסען זאל עס לייענען
זיין פאדרוזניק (רייזע בעשרייבונג) וואס דיזער האט זעלבסט
שריבען אין פוילעש פון וועלכע מיר האבען ארויס גענומען דיזע
ינע ערצייהלונג דאס הייסט איין אויסצוג נור (איין קצור)
יעדער אידעשער לעזער וואס וועט דיזען פאדרוז לעזען וועט
ניט קענען אפפרייען פון זיינעם לויבען דיזעם שואל סולקעס
רט און אלע אויסלענדעשע אידען בכלל דאס זייא זיינען
יסע אדעל לייט · אונ האבין פיל נוטעס געמאן מיט אלע
לישע עמיגראנטען (אויסגעוואנדערטע) נור אויס מענטשען
ע אליין · אונ דאס זייא זיינען דיא גרעסטע קויפלייטע ·
גרעסטע געבילדעטע מענטשען · גרויסע קינסטלער אונ
גלייך גרויסע פאטריאטען דאס הייסט טרייא אונטער טאנען
זייער פאטערלאנד · אונ מאכט גרויסע פארווירפע (שטראפונגען)
דעם אלטען פוילישען רזאנד פאר וואר זייא האבען עס פון
ידע אידען אויך ניט געמאכט דאס זעלבע אין דעם גרויסען
פון אכט הונדערט יאר וואס זייא האבין געוואונט
ער זייא :
דאס ענדע פון דיזער געשיכטע וואר דאס דער שואל
אים בעשאנקען מיט אגרויסען קאפיטאל · אונ האט אים
לייטעט ביז ברעסט אונ האט זיך דארטען געשיידעט מיט
וויא מיט איינעם בעסטען פריינד · דיזער קאנעפאצקע האט
אפגעשטעלט אין פוילען האט זיך געקויפט אקליינעם גוט
איז געבליבען איין רוהיגער בירגער ביז דיזען טאג ·
איינע איידעלע ראבע (נקמה) וויגצע איך דיר אויך מיינע
לעזערן

עזערין ווען דוא האסט בעהיטע גאמ
איזט דיא גרעסטע פראבע פון איינעו
נאך אויף איין עכטעם ריינעם אידעש
אלטען אידעשען אדעל דיפלאם (יחו
גומלי חסדים*) · אונ דאס מיר אידען
מדות גענגען יעדען מענשען יודע אדער
אלזוי גאנץ פאר געסען אלע רדיפות ווא
ביז אהער פון אנדערע פעלקער אוים ש
דאס זייא זעלבסט בערייען עס אונ
פון אלע רעכטען (זכותען) וואס
אייגינע איינוואוינער :
אונ ווען איך האב שוין דיזען
מאהל בערירט · קען איך מיך שוי
צוא דער צייהלען דיר איין עטוואס פו
וואס עס האט געפריידיגט איין איד

*) עס איזט צוא בעוואונדערען
קליין פעלקכען) וואס וואוינען אין
בית ראשון אן וואס זיינען זיך מי
פון אידען · אונ אונזערע אנשי כנסת
געוואלט אן נעמען דאפיר ווייל זייא
זייא געהערען ניט צו אונזער נאציאן ·
אונז צו בעשוועגערען זיך מיט זייא ·
קיין בי"ת · קיין רי"ש · אונ קיין גיכ
זיינען ניט קיינע ביישנים · קיינע רד
וואס דאס זיינען דיא וואהרע קענ
באראקטער · מעהרער בעווייזע דער
אין איינע ערצייהלונג דאס אידעשע ה
אי"ה ארוים געבען בקרב :

דָער בּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא הָאט גֶעלָאזְט דִיזֶע גֶעשִׁיכְטֶע גֶעשֶׁעהָן מִי
דָעם יַעֲקֹב אוּנ אוֹיךְ עֶס אַיין גֶעשְׁרִיבִּין אִין דֶער תּוֹרָה · דָאס
(יעקב) אוּנ אַזוֹ מִיר זָאלֶען דֶער פוּן פַארְשְׁטֵיין וִויא עֶס וֶועט זַ
מִיט אוּנְז פַּאסִירֶען בִּיז אִין דִיא שְׁפֶּעצְטֶע צַייטֶין · יַעֲקֹב אִ
גֶעבְּלִיבֶּען אַלֵיין · דָאס אִיז גֶעמֵיינְט · דָאס דִיא אִידֶעשֶׁע נַאצְיָא
אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אָבְּגֶעזוּנְדֶערְט פוּן אַלֶע אַנְדֶערֶע נַאצְיָאנֶען · או
אִימֶער · אוּנ עֶס הָאט זִיךְ אַיין מַאן מִיט אִים גֶערַאנְגֶעלְט · דָא
אִיז גֶעמֵיינְט יֶעדֶער נַאצְיָאן בֶּעזוּנְדֶער הָאט אִים יִשְׂרָאֵל גִיוָוא
אַיינְבְּרֶעכֶען דֶען דִיא וֶוערְטֶער (ויאבק איש עמו) אִיז גֶעמֵיינ
אַיין יֶעדֶער בֶּעזוּנְדֶער · בִּיז עֶס הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּען צוּ טָאגֶען · דָא
אִיז גֶעמֵיינְט דָאס דִיזֶער לֵיידִיגֶער שְׁטְרַייט הָאט גֶעדוֹיֶערְט בּ
דִיא וֶועלְט הָאט אָנְגֶיהוֹיבִּין צוּ וֶוערֶען שׁוֹין אוֹיפְגֶעקְלֶערְט א
לִיכְטִינֶער · (דֶען דָאס אָבֶּער גְלוֹיבֶּען אוּנ דִיא אוּנְוִויסֶענְהֵיי
וֶוערְט אָנְגֶערוּפֶען נַאכְט אוּנ פִינְצְטֶערְנִים) · אוּנ אַלְס דִיזֶע
מַאן הָאט שׁוֹין אַיינְגֶעזֶעהֶען דָאס עֶר קֶען דֶעם יַעֲקֹב נִי
בַּייא קוּמֶען · דָאס אִיז גֶעמֵיינְט אַלְס יֶעדֶער נַאצְיָאן הָא
אַיינְגֶעזֶעהֶען דָאס זַיי קֶענֶן גֶעגֶען דִיא אִידֶעשֶׁע נַאצְיָאן נִי
אוֹיסְפִּיהְרֶען · הָאט עֶר (דִיזֶער מַאן) בֶּערִיהְרְט אָן דֶעם בַּאלֶ
פוּן זַיינֶעם דִיךְ (פוּן יַעֲקֹב) · אוּנ דֶער בַּאלֶען פוּן זַיין דִיךְ הָא
זִיךְ אוֹיסְגֶעלוּנְקֶען אַלְס עֶר הָאט מִיט אִים גֶערַאנְגֶעלְט · אִיז עֶ
גִימֵיינְט עֶר הָאט אִים דִיא פַּרְנָסָה בֶּערִיהְרְט · וִויא דֶער מִדְרָ
עֶרְקְלֶערְט זִיךְ אִין שִׁיר הַשִּׁירִים אוֹיף דֶעם פָּסוּק (חמוקי ירכיך
וָואס דָא אִיז נִיט דֶער אָרְט עֶס מַעְתִּיק צוּ זַיין · נוּר אַיין פַא
גֶעזָאגְט עֶר הָאט אִים בֶּערִיהְרְט זַיינֶע טַאשֶׁע וָואס אִיז בַּייא דֶע
הִיפְטֶע (דִיךְ) · דָאס הֵייסְט דֶעם גְרָאשֶׁען · אוּנ הָאט אִי
פַאר אָרֶעמְט · אוּנ דִיא אָרֶעמְקַייט אִיז אִין דִיא כְּתוּבֵי הַקוֹדֶשׁ
אִימֶער גֶעגְלִיכֶען צוּ דֶעם הִינְקֶען · דֶען אַזוֹ רוּפְט אָן דֶער פָּסוּ
דִיא יִשְׂרָאֵל אִין צְפַנְיָה (הנהלאה והצלע) דִיא מִידֶע אוּנ דִיא
הִינְקֶענְדֶע · נוּן דֶער צֵיילְט דֶער פָּסוּק וַוייטֶער דֶער מַאן זָאגְט

צוּ

צוּ אִים לָאז מִיךְ שׁוֹין דָאךְ לוֹיז דֶען עֶס טָאגְט דָאךְ שׁוֹין ·
דָאס הֵייסְט יֶעדֶער נַאצְיָאן וֶועט שׁוֹין דַאן זָאגֶען צוּ דֶער אִידֶעשֶׁע
נַאצְיָאן לָאז מִיךְ שׁוֹין אָפּ צוּ קְרִיטִיקִירֶען מִיךְ אוּנ צוּ דִיסְפּוּטִירֶען
זִיךְ מִיט מִיר אִיבֶּער מַיינֶע בִּיזְהֶערִיגֶע אוּנְרֶעכְטֶען וָואס אִיךְ
הָאבּ גֶעטָאן גֶעגֶען דִיךְ · דֶען אִיצוּנְד אִיז שׁוֹין דִיא וֶועלְט הֶעל
אוּנ אוֹיפְגֶעקְלֶערְט · אוּנ עֶר אָבֶּער (יַעֲקֹב) הָאט צוּ אִים גִיזָאגְט
אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט לוֹיז לָאזֶען בִּיז דוּא וֶועסְט מִיךְ בֶּענְשֶׁען ·
דָאס אִיזְט גֶעמֵיינְט אִיךְ וֶועל מִיךְ נִיט אוֹיפְהֶערֶען צוּ בֶּעקְלָאגֶען
אִיבֶּער יֶעדֶע נַאצְיָאן וָואס הָאט מִיךְ בֶּעדְרִיקְט בִּיז זִיא וֶועט
מִיךְ גֶעבִּין אוֹיךְ בִּירְגֶערְרֶעכְט · דָאס הֵייסְט · עֶס אִיזְט מִיר נִיט
גֶענוּג וָואס כֶען וֶועט מִיךְ נִיט שׁוֹין מֶער בֶּעדְרִיקֶען · נֵיין אִיךְ
מוּז נָאךְ זַיין אוֹיךְ גֶעוֶועגֶענְט · דָאס הֵייסְט זַיין גְלַייךְ גֶעשְׁטֶעלְט
מִיט אַלֶע אַיינְוואוֹנֶער · נוּן זָאגְט דֶער פָּסוּק וַוייטֶער · עֶר פְרֶעגְט
אִים וַוייטֶער וִויא הֵייסְט דוּא · אוּנ עֶר עֶנְטְפֶערְט אִים יַעֲקֹב · דָא
הָאט אִים דֶער מַאן גִיעֶנְטְפֶערְט נוּן זָאל מֶען דִיךְ שׁוֹין וַוייטֶער
נִיט רוּפֶען יַעֲקֹב וָואס בֶּעדַייטֶעט אוֹיךְ אוֹיף טְרוּג אוּנ לוּג · דֶען
מֶען וֶועט דִיךְ שׁוֹין נִיט מֶעהְר רוּפֶען סַאהַאר יוּדֶע · נוּר יִשְׂרָאֵל
וֶועט זַיין דַיין נָאמֶען · וַוייל דוּא הָאסְט רִיטֶערְלִיךְ דוּרְךְ
גֶעפָאכְטֶען מִיט דֶעם אֵיינְגֶעל אוּנ מִיט לַייטֶען · אוּנ הָאסְט
אוֹיסְגֶעפִיהְרְט דָאס דַיינִיגֶע · דֶען אִין דֶעם וָוארְט יִשְׂרָאֵל לִיגְט דִיא
בֶּעדַייטוּנְג פוּן צְווַייא וֶוערְטֶער · יָשָׁר · הֶערְשֶׁען · אוּנ אֵל · גָאט ·
נוּן הֵייסְט עֶס דָאס מֶען וֶוערֶען שׁוֹין גֶעאַכְטֶעט אוּנ גֶעֶהְרְט אִין
אַלֶע לֶענְדֶער וִויא רִיטֶער אוּנ הֶערֶען :

.8

דִיא צְוַוייטֶע אֵיידֶעלֶע בֶּעהַאנְדְלוּנְג מִיט גוּטֶעם פַאר
בֵּייזֶעם פוּן דֶעם גְרוֹיסֶען וֶועלְט בֶּערִיהְמְטֶען סָאלַאדִין :

דֶער עֶגִיפְּטֶעשֶׁער סוּלְטַאן זַאלַאדִין וָואס הָאט אִין דֶעם
יָאר (1817) זֵייעֶר שְׁטַארְק גֶעשְׁלָאגֶען דִיא קְרִיסְטֶען וָואס זַיינֶען
געקומען

געקומען אין דאס היילינע לאנד אפ צו נעמען פון די טירקען ירושלים · וואר איין גרויסער אדעלמאן אונ אגרויסער מיוחס דאס ער האט די געפאנגענע קריסטען פיל מענשליכער אונ פריינדליכער בעהאנדעלט אלס די קריסטען די געפאנגענע טירקען · דיזער גרויסער מאן וואר איין גרויסער העלד אויף דיא שלאכט פעלדער · נאך איין גרעסערער העלד אבער איבער זיך אליין*) וויא אונזערע חכמים זאגען (איזהו גבור הכובש את יצרו) דאס הייסט דער מעכטיגסטער העלד איז דער וואס קען אונטער דריקען זיינע ליידענשאפטען (תאוות) אונ אם גרעסטען איז דער וואס קען איינהאלטען זיין צארען · נון וועלען מיר דא איין קליין געשיכטעל פון אים דערציילען וועגען דעם אום עס זאל עס דיר מיינע טייערע לעזערין פאר איין שיינעס ביישפיל דינען וויא צו בעגיין זיך זעלבסט מיט דיינע אדינסט זעלבסט אין דיינעם העכסטען צארען :

דארטען אין די טירקישע לענדער וויסען זייא ניט פון קיין בייגק · פון קיינע שטולען · אונ ניט פון קיין טיש · מען זיצט נור אויף טעפיכען (קאברעצען) אונ מאטעראצען וואס ווערען אויסגעלייגט אויף דער פאדלאגע · אונ אן שטאט אטיש ווערט געברויכט אגרויס טאץ וואס איז מיט נידעריגע פיסלעך · נון

האט

---

*) דער מדרש זאגט אויף דעם פסוק (וה' ברך את אברהם בכל שהשליטו ביצרו) דאס הייסט גאט האט אים גיבענצט דאס ער זאל האבין די שליטה איבער אלע זיינע כוחות הנפשיות והגופניות · דאס הייסט איבער אלע רמ"ח אברים וואס עס טרעפען אן וויא דער צאל פון אברה"ם · אונ אזו זאגין זייא אויף דעם אליעזר (המושל בכל אשר לו) ער האט גיהאט אממשלה איבר אלע זיינע גלידער · וויא זיין הער אברהם וואס עס שטייט בייא אים אויך דאס ווארט בכל :

זיך נעמאכט אמאל אלס דער סאלאדין איזט געזעסען מיט מינאסטערן ארום אזו אטיש אנגעטאן אין זיינע פראכט ער · אונ מיט זיינעם טייערען קינזאל אונטערן גארטעל גיהאט זיין לייב בעדינטער דאס אונגליק אלס ער האט ארווערט בייא דעם טיש אוים צו גיסען איבער זיין הויפט בענדע שיסעל רייז · נון פארשטייט זיך דאס דער זאלאדין געווארען העכסט וויטהענד (צארניק) אונ האט גלייך ערגריפען קינזאל אום צו דער שטעכען דיזען אונגליקליכען בעדינטען · אבער האט זיך אים געווארפען צו די פיס אונ האט אים הויבין צו זאגין אויסוויינדיג איין פערז (אפסוק) פון דעם אדא (דאס איז דאס רעליגיאנס בוך פון די טירקען) · וויא אונז להבדיל (די תורה) · „אונזער פראפעט (נביא) האט גיהויבין" זאגט אין זיינעם היילינען אל־קאראן דר פאראדיז ערן) איז אפען נור פאר יענע מענשען וואס בעמעכטיגען זיך ער זייער צארען „איך צירנע שוין ניט" האט דער זאלאדין טפערט · אונ האט שוין לויז גלאזען די הענטעל פון קינזאלי אונ דער בעדינטער איז נאך ניט זייער צו פרידין דעם אליין האט דעם זעלבינגען פערז (פסוק) ווייטער פארט־עצט (פראדאלזאעט) „אונ נאך מעהר איז דער פאראדיז אפען יענע מענטשען וואס פארגעסען איינע בעליידיגונג אונ דיינקען ניט פון קיינער בעשטראפונג" · „אונ איך וועל עס אויך גאנץ עסען אונ וועל ניט דיינקען פון איינער מינדעסטע אפונג" האט אים סאלאדין גיענטפערט · אונ דיזער בעדינטער אך אלץ ניט אויפגעשטאנען פון דער ערד · ביז ער האט דיזע בענדעט „אונ נאך מער איז דער פאראדיז אפען פאר אזעלכע שען וואס פארגעלטען גוטעס פאר שלעכטעס" „אלזו שטייא טוסטאפע" האט זיך דער סאלאדין אפגערופען · דוא ביזט אונ בעקומסט טויזינד צעכינען דער צו · אונ וויל דוא טייהסט זייער גוט אנצוווענדען די שפריכע פון דעם אלקאראן

אַלְקָארַאן זָאלְסְט דוּא אַיין קָאדֶע (רִיכְטֶער) אִין דַמֶשֶׂק ווָערְ

דֶער מוּסְטאפָע אִיז אוּיפְגֶעשְׁטאַנֶען אוּנ הָאט גֶעזָאגְט גְרוֹי

הֶער עֶס אִיז דִיךְ צוּ פַאר גְלַייבֶען צוּ אֵיינֶעם עֶפֶּעל בּוֹים דָאס

בֶּעשֵׁיינְקט דִיא הַאנְט וָואס וַוארְפְט אוֹיף אִין אַיין שְׁטֵיין

אֵיינֶעם עֶפֶּעל • דִיזֶער זָאלַאדִין וַואר אוֹיךְ אַוואוּלְטְהָעטֶע

יוּדֶען עֶר הָאט גִילָאזְט ווִידֶער אוֹיפְבּוֹיעֶן אַלֶע שׁוּלֶען וָואס

קְרֵייצְפַאהְרֶער הָאבִּין צוּ בְּרָאכֶען • אוּנ הָאט גֶעהַאט אַרוּם

אִידֶעשֶׁע עֶרְצְטֶע אוּנ מַאנְכֶע הוֹיפְּטְבֶּעדִינְטֶע פַר זַיינֶעם טוֹיט

עֶר גֶעהַייסֶען מַאכֶען פוּן דֶעם לַיילַאךְ אִין וָועלְכֶען מֶען וָועט

דַארְפֶען בֶּעגְרָאבִּין אַיינֶע גְרוֹיסֶע פָאנָא אוּנ מֶען זָאל עֶס אוּמְטְרָ

אִיבֶּער אַלֶע גַאסֶען פוּן דַמֶשֶׂק אוּנ אוֹיסְרוּפֶען דִיזֶעס אִיז

אַיינְצִיגֶע וָואס דֶער גְרוֹיסֶער סַאלַאדִין וָועט מִיט זִיךְ נֶעמֶ

זַיינֶעם גְרוֹיסֶען פַארְמֶעגֶען :

עֶר וַואר הֶעכְסְט גֶעלִיבְּט פוּן זַיינֶע אוּנְטֶער מַאנֶען

אוֹיפְרִיכְטִיגְט בֶּעווַיינְט אַיי אַרַאבִּישֶׁער פְרֵיידִיגֶער אוֹיף אִיה

זַיין הֶסְפֵּד גֶעלַייעֶנְט דֶעם פָּסוּק (אשרך ארץ שמלכך בן ח

וואוּל דֶעם לַאנְד וָואס דַיין קֶינִיג אִיז אַיין פְרֵייהֶערֶר דָאס הֵייסְ

וַואר פְרַייא פוּן לַיידֶענְשַׁאפְטֶען (תַּאֲווֹת) פוּן גוּף • אוּ

(רדיפת אחר הכבוד) נוּן דָאס הֵייסְט אַיין עֶכְטֶער פְרַייעֶר מַאן

קַיין זַאךְ הָאט אִיבֶּער אִים קַיין מֶמְשָׁלָה :